

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԷ.

Կ. ՊՈԼԻՍ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, 1904

ԹԻԻ 40

ԱՐՏՕՆԱՏԵՐ

Ճ. Բ. ԿՐԻՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳԻՐ

Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ

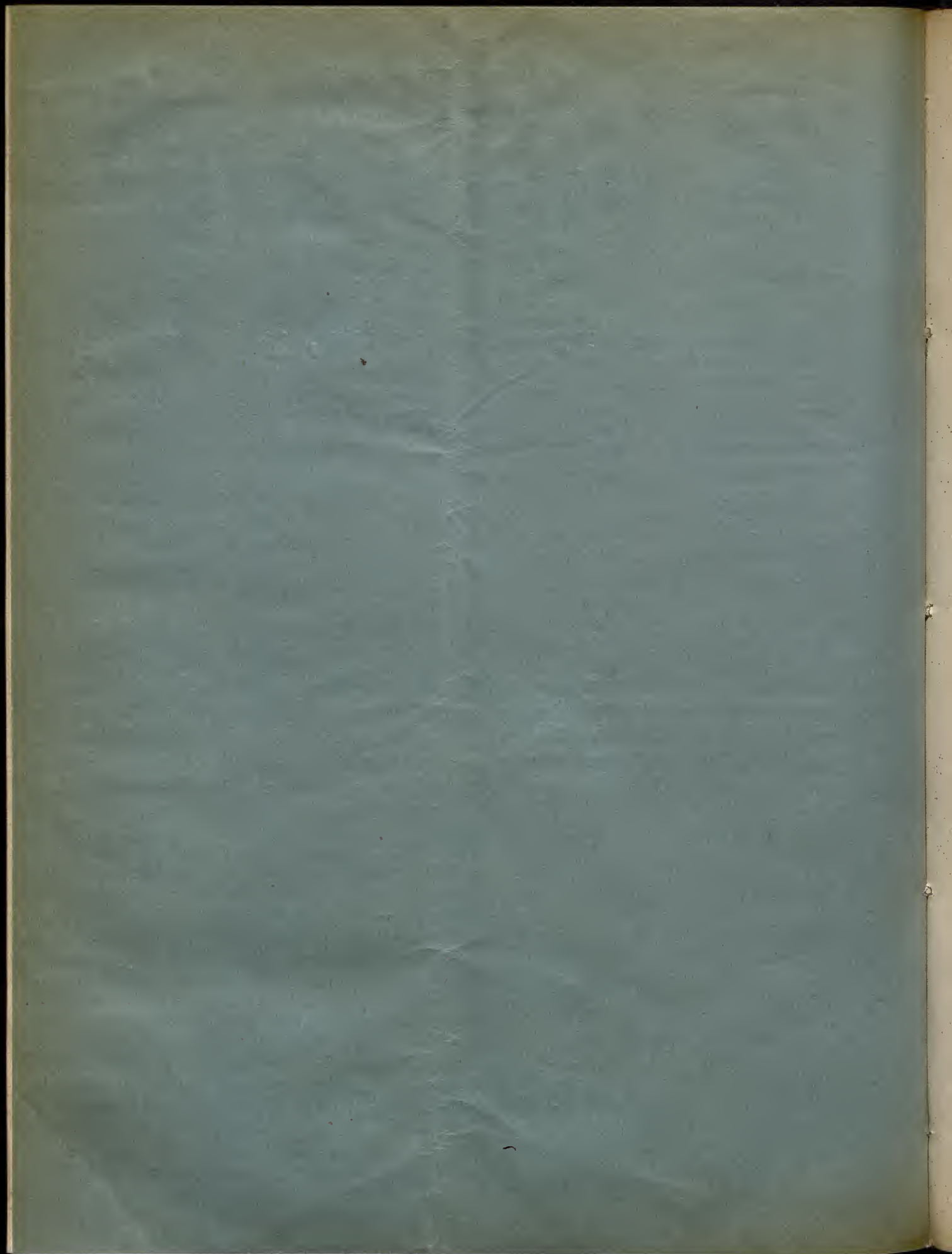
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամեն շաբաթ օր: Տարեկան գինն է մայրաքաղաքիս եւ գաւառներու համար կանխիկ 30 դանեկան արծաթ, օտար Երկիրներու համար 4 1/2 տոլար, կամ 6 շիլին, կամ 7 3/4 Ֆրանք: Մէկ քերքի գինն է 30 վարա: Ամսաքերքին տարեկան գինն է 6 դանեկան ամեն տեղւոյ համար: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է: Խմբագրութեան եւ բաժանորդագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ առ Տր. Հ. Ս. Պարնըմ, Ամերիգան Խան, Կ. պոլիս:

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. Յ. ՊՈՅԱՃԵԱՆ

ՖԻՆՃԱՆՃԸԼԱՐ ԵՕԴՈՒՇՈՒ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԾԷ. Կ. ՊՈԼԻՍ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, 1904 ԹԻԻ 40

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ Զ. Գ. ԿՐԻՆ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԱԳԻՐ Զ. Ս. ՊԱՐՆԸՍ

ԲՈՎ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ն

Հափոն 697.— Երիտասարդութեան Մեզ կրօնք 699.— Խոնարհութիւն, Սրբութեան Գեղեցկութիւնը 704.— Պատմութիւն Մեյրի ճոճի եւ իւր Աստուածալուսիքի 703.— Մանրամանք 706.— Ռատիւմ, Մոգական Մետաղը 706.— Սակաւակեր Հափոնցիք 709.— Բարգէն վարդապետ իբրեւ Քարոզիչ 709.— Դպրացներու Մեզ Անհրաժեշտ 713.— Բիւրակն եւ Աւետարներ 714.— Ազդ 716.— Քաղաքական Լուրեր 717.

Ճ Ա Փ Ո Ն

[Խմբագրական]

9.

Մը. Կիւլիք քանի մը գլուխ կը նուիրէ ճափոնցիներու իմացական յատկանիչներուն : Անոնց գեղագիտական յատկութիւններուն վրայ խօսելով կ'ըսէ թէ ճափոնցիները խոր սէր ունին ծաղիկներու, եւ ճափոնի մէջ գործաւորներու տունն առ հասարակ իրենց լաւ խնամուած ծաղկանոցով Արեւմուտքի նոյն դասակարգի մարդոց տունէն շատ գերազանց է գեղագիտական ճաշակով : Ծաղիկներ նկարելու եւ անոնց փափուկ գոյներուն կատարելապէս նմանելու մէջ ճափոնցիները մեծ ճարտարութիւն եւ ճաշակ ցոյց կու տան : Սակայն մարդկային կերպարանք նկարելու մէջ ծաղկանկարի սէր կը ցուցնեն : Շատ հասարակ են սարսափելի գէր փոքր մարդոց եւ ծիծաղելի դիրքով տարօրինակ դաճաճներու պատկերներ : Անոնց գեղագիտական զարգացումը եղականօրէն միակողմանի է : Ծափոնական երաժշտութիւնը արեւմտեանին անմասն է : Բայց աւելի նման, կը կարծենք, այս երկրին տեղային երաժշտութեան : Սակայն, հեղինակին կարծիքով, նուագաձուլեան մոզով լըրդականութիւնը եւ Քրիստոնեայ եկեղեցիներու մէջ արեւմտեան երաժշտութեան բացարձակ կի-

րառումը երաժշտական բարելոյում մը պիտի դործեն ճափոնի մէջ :

Հեղինակն ապա կը խօսի ճափոնցիներու յիշողութեան վրայ : Այս գլուխը կ'սկսի սա դիտողութիւնն ընելով թէ, թէպէտ ճափոնցիները եւ Անգղիացիները չեն սերած նոյն նախահայրերէն եւ հազարաւոր տարիէ ի վեր յարաբերութիւն գրեթէ չեն ունեցած իրարու հետ, սակայն Անգղիոյ եւ Ամերիկայի մէջ պատրաստուած դասագիրքեր կատարելապէս հասկնալի են ճափոնցի ուսանողներուն : Ասկէ յայտնի է որ մարդկային ազգին մտային կազմութիւնը էապէս նոյն է ամէն տեղ : Ծափոնցիներու զլուխները եւ ուղեղները թէպէտ Արեւմուտքիներու զլուխներէն եւ ուղեղներէն բացարձակապէս խոշոր չեն, բայց իրենց մարմիններուն փոքրութիւնը նկատելով բազմաապար խոշոր են : Սակայն տարակուսելի է որ ուղեղի մեծութիւնը իրական ունէ կապակցութիւն ունենայ իմացական կարողութեան աստիճանին հետ : Գալով խնդրոյ նիւթին, Մը. Կիւլիք կ'ըսէ թէ Չինարէն այրուբէնը 50,000 նշանագիր ունի : Անոնց ամէնը գործածական չեն : Բայց ուսումնական մարդ մը իբր 10,000 նշանագիր դիտնալու է : Ասոնք սոր-

վելու եւ միտք պահելու համար լաւ յիշողութիւն հարկ է : Բայց սուր միտքերու միայն յատուկ է այս : Դարձեալ ձափոնցիները բաւական դիւրաւ կը սորվին օտար լեզուներ : Բայց Մր. Կիւլիք կը կարծէ թէ այս մասին անոնք ոչ շատ գերազանց, ոչ ալ շատ ստորին, են Արեւմուտցիներէն : Գոց ընելու յաջողութիւններ Արեւելքի մէջ աւելի հասարակ են քան Արեւմուտքի մէջ, բայց պատճառը սա է որ հոն այդ կարողութիւնը աւելի կը մշակուի : Արեւմուտքի դպրոցներուն մէջ քիչ ուշադրութիւն կ'ընծայուի գոցի վարժութեան, բայց դատողութեան կարողութիւնները զօրացնելու աւելի փոյթ կը տարուի :

Հեղինակը չընդունիր սա / ամբաստանութիւնը թէ ձափոնցիները նմանող են ազգովին : Ամէնէն յառաջադէմ ժողովուրդներուն գաղափարներէն շատեր ուրիշ երկիրներէ փոխ առնուած են : Բայց փոխառուները մարսած, իւրացուցած եւ զարգացուցած են այն գաղափարները : Այս ճշմարիտ է նաեւ ձափոնցիներուն նկատմամբ : Ասոնք ինքնատիպ եւ հնարիչ կարողութեամբ օժտուած են : Կոմիսկեանութիւնը կը սորվեցնէ պատուել հայրերը, անոնց նման չարժեքով : Ինքնատիպութիւնը տեսակ մը հերետիկոսութիւն կը համարուէր, եւ այս՝ երկար ժամանակ ճնշողական ազդեցութիւն մը ունեցաւ Սակայն Պոլստայական եւ Կոմիսկեան իմաստասիրութիւններն անգամ ձափոնական տարազ առին, միանգամայն ձափոնցիները նորութիւններ ներմուծին նիւթական բաներու մէջ : Բանակին մէջ գործածուած Մուրաթա հրացանը, արագհարուածեան թնդանօթ մը, անծուխ վառօդ, փոքրիկ մանարանի յատուկ հնարք մը, ծխաջինջ գործիք մը, որ միանգամայն կը պակսեցնէ գործածելի ածուխին քանակը, անոնց վերջին գիւտերէն են : Գալով գիտական հետազոտութեան, Տր. Քիթաղաթօ հեղինակութիւն է մանրէաբանութեան մէջ : Մր. Կիւլիք ուրիշ հանրածանօթ գիտուններ ալ կը յիշէ : Ուրիշ երկիրներէ փոխառութիւններու մէջ լաւագոյնը կը փնտռեն անոնք, կը հետազօտեն այլեւայլ երկիրներու դրութիւնները եւ զայն կ'ընտրեն որ ամէնէն աւելի կը յարմարի իրենց պէտքերուն :

Մր. Կիւլիք ձափոնցիներու մտային հետաքրքրական մէկ ունակութիւնը «անուղղակիութիւն» կ'անուանէ : Արտայայտութեան չըջարանական ոճեր կը գործածեն : Գործի մէջ միջնորդ շատ կը գործածուի, երբեմն երկու երեք հոգի՝ գնորդին ու վաճառորդին միջեւ, ինչպէս պատահեցաւ երբ հեղինակը գետին մը գնեց : Սակայն այս սովորութիւնը փոխուելու վրայ է եւ ուրիշ գովելի

բարեքընմ մը տեղի ունեցած է : Ժամանակաւ ընդհանուր էր սակարկութեան սովորութիւնը, բայց հիմա «ապահով է ըսել թէ ամէն պատուաւոր վաճառատան մէջ բուն գինը կ'ուզուի, վասն զի ուրիշ գնի սովորութիւնը շատ ընդհանրացած է : Եթէ յայտնի է թէ յաճախորդի մը սովորութիւնն է գին կոտրել կամ սակարկել, անոր համար յատուկ գին կ'առաջարկուի» Մր. Կիւլիք ձափոնական անուղղակիութեան զուարճալի օրինակ մը կու տայ : Անգամ մը ինք ուզեց Քիոթօ երթալ ճեպընթացով : Բայց ըսին անոր թէ Քիոթօի համար տոմսակ չկայ, վասն զի 40էն պակաս մղոնի համար տոմսակ չձախուի : Սակայն եթէ կ'ուզէ Քիոթօի յաջորդ կայարանին տոմսակով երթալ, կ'արածուի Քիոթօ ելլել :

Մր. Կիւլիք կ'ընդունի թէ չթուիր-որ ձափոնցիներն առ այժմ Արեւմուտցիներու չափ գիտական հանրացման կարողութիւն ունին : Բայց կը կարծէ թէ ասոր պատճառը իրենց նախնական կրթութիւնն է : Օտար երկիր գացող ձափոնցի ուսանողներ արդի գաղափարներու տիրացած են բոլորովին եւ իրենց դասակիցներուն մէջ բարձր դիրք բռնողները քիչ չեն եղած : Հրապարակասուութեան մէջ ձափոնցի երիտասարդները կը գերազանցեն Արեւմուտցիները : Անոնք կը յիշեն իրենց լսածը եւ կարդացածը եւ հիշնալի դիւրութեամբ կը վերյիշեն գաղափարները : Իմաստասիրութեան եւ քննադանցութեան մէջ անյաջող համարուած են անոնք, բայց հեղինակն անհիմն կը նկատէ այդ կարծիքը : Բուն իսկ իրենք ուսման բոլոր ճիւղերուն ամէնէն խորին ճիւղերը կը համարին զասոնք : ձափոնցիները իմաստասիրական դպրոց մը չեն կանգնած կամ սկզբնաւորած, թէպէտ Շուշի, որ 1200ին մեռաւ Յ. Ք., եւ Օյու մէջ, որ 1528ին մեռաւ, կարող մարդիկ էին եւ անոնցինէն տարբեր իմաստասիրական ամէն դրութիւն արգելուեցաւ օրէնքով : Այս տնօրինութիւնը արգելք եղաւ իմաստասիրութեան ծաղկելուն, բայց մասնաւոր պակասութիւն մը չունի ցեղը : Ամէն ժողովրդին մէջ քիչ են իմաստասէր մտածողները : Երեւակայութեան նուիրուած գլխով մը, ուր հեղինակը կը պնդէ թէ ձափոնցիները չունին մտաւորական ունէ պակաս, ինչպէս կը պնդեն շատ հեղինակներ, կը վերջացնէ իր ըսելիքը անոնց իմացական յատկութիւններուն վրայ եւ բարոյական յատկութիւններուն կը դառնայ :

Ասոնց վրայ խօսելով կ'ըսէ թէ թագաւորին հաւատարիմ հպատակ ըլլալու գաղափարը եւ

վարժութիւնը, կամ ծնողական եւ որդիական յարաբերութիւններու վերաբերեալ վարդապետութիւնները շատ բարձր են ճափոնի մէջ: Զշմարտախօսութեան գաղափարը վար է ճափոնցիներուն մէջ եւ, երբ հաստատուի իրենց ստախօսութիւնը, կարծես քիչ ամօթ կ'զգան իրենց յանցանքին համար: Նոյնպէս կրնայ ըսուիլ իրենց առեւտրական հաւատարմութեան վրայ: Այդ կողմէ ալ արեւմտեան գաղափարականէն շատ հեռու են ճափոնցիները: Բայց պատճառը սա է որ հին ճափոնի մէջ շահու համար գնելն ու ծախելը ստորին գործ կը համարուէին եւ ժողովրդին ամէնէն ստորին ու անարգ մասին ձեռամբ կը կատարուէին: Սակայն այլեւս անցած է այդ բանը: Առեւտուրն հիմա պատուաւոր զբաղում է, վաճառականութիւն եւ տարազագործութիւն ոչ միայն գովելի կը ճանչցուին, այլեւ միակ յոյս ճափոնի ապագայ բարգաւաճման: Այս փոփոխութիւնն ի վերջոյ առեւտրական ուղիղ օկզբունքներու յարիլ պիտի տայ անոնց:

Սպանութեան եւ անձնապանութեան նման ռճիրներու սովորականութիւնը անհատին արժէքը չգնահատելու հետեւանք էր: Յեղը ամէն ինչ էր, անհատը ոչինչ: Ուրիշ ռճիրներ արդիւնք էին կնոջ վրայ վար գաղափարներու: Կինը ամէն նկատմամբ այր մարդէն ստորին կը համարուէր: Անոր երկինք մտնելու միակ յոյսն էր վերստին ծնիլ իրրեւ այր կը յարգուէր միայն իրրեւ զաւակ կամ սերունդ յարուցանելու միջոց եւ իրրեւ ծառայ: Մաքուր հաւատարիմ մնալու պատուէրներ յոյժ սեւեռ կը տրուէին կիներու, բայց այրերու ոչ: Այսու ամենայնիւ Մր. Կիւլիք կ'իմանայ թէ գիւղերու մէջ անհաւատարմութեան մեղքեր շատ հազուադէպ էին, բայց վերջին քառասուն տարուանս մէջ այդ մեղքը շատ ընդհանրացած է եւ անսովոր չէ դուստրեր վաճառել անբարոյական նպատակով: Ամուսնութեան օրինական տարիքն է արական սեռի համար 17 եւ իգական սեռի համար 15:

Այս նիւթին, ինչպէս եւ առանձնութեան չգոյութեան, որու վրայ կը խօսի Մր. Կիւլիք, ակնարկած ենք նախկին յօդուածով մը: Պանդոկի թէ տան մէջ՝ ոչ ոք միտքէ կ'անցընէ սենեակի դուռ բխել եւ ապա մտնել: Ոչ մոլորութիւններ եւ ոչ առաքինութիւններ կրնան ծածկուիլ, եւ ճափոնցիներէն մէջ առանձնութիւն նշանակող բառ չկայ: Մր. Կիւլիք կը պատմէ թէ ինք եւ ուրիշ Ամերիկացի մը երկար եւ տաժանելի ուղեւորութենէ մը ետեւ ջերմուկ մը մտան: Երկայն աւազան մ'էր

այն, եւ անա շատ չանցած, մինչդեռ իրենք չէին ելած, քանի մը այրեր ու կիներ իրենց հագուստն հանեցին եւ նոյն աւազանը մտան առանց անպատշաճութեան ոեւէ զգացում մտանելու: «Երկու սեռի այս ընտանութիւնը կեանքի մաքրութեան կ'առաջնորդէ՝ թէ ոչ՝ զխովին տարբեր խնդիր է»: Անբարոյականութեան յառաջդիմութիւնը, զոր ամէնքը կը խոստովանին, մասամբ կ'ընծայուի սա իրողութեան թէ ժամանակաւ այդպիսի ռճիրներ մահուամբ կը պատժուէին: Գործաւոր դասակարգերու մեծապէս բարւոքութեամբ վիճակը, անոնց դրամ վաստկելու, իրենց ուղած տեղն երթալու, եւ վաստակին իրենց ուղածին պէս ծախսելու կարողութիւնն ալ ուրիշ բացատրութիւն մ'է: Մր. Կիւլիք կ'ըսէ, «ճափոն յանկարծ մտաւ ընկերային այն վիճակը, ուր ժողովրդին անհատները բոլորովին ազատ կը թողուին նկատմամբ իրենց նկարագրին ու կենցաղին, որպէս բնաւ չէին եղած յառաջագոյն: Չափահասներն ալ երիտասարդներու պէս իրենց ուղղութիւնը կը կորսնցնեն նոր փորձութիւններուն ներքեւ, որոնց մէջ կ'իյնան»: Սակայն կը յուսայ թէ այս վիճակը վաղանցիկ է միայն:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԿՐՕՆՔ (Յ. Գ. Գ.)

Մեր երիտասարդներուն, եւ նոյն իսկ տասը տասնըհինգ տարեկան պատանիներուն կրօնքի եւ եկեղեցիի հանդէպ կրած զգացումները արժանի են մեր յատուկ մտածութեան: Անոնք ինչ գաղափար կը տածեն կրօնական խնդիրներու հանդէպ: Անոնցմէ շատեր մեր եկեղեցիներուն անդամ կ'ըլլան, թէ ընդհանրապէս ետ կը կենան եկեղեցիէն: Եկեղեցիին զգացումը ինչ է այս մասին: Արդեօք «Անոնք տակաւին փոքր են» ըսելով եկեղեցին կարեւորութիւն չըտար անոնց: Ոչ ապաքէն իրենց ընկերներէն կը ծաղրուին մեր ոչ սակաւ դպրոցներուն մէջ այն աշակերտները, որոնք հոգեւոր եւ եկեղեցւոյ վերաբերեալ խնդիրներու նկատմամբ մասնաւոր միտում եւ սէր կը ցուցնեն: Նաեւ ոչ ապաքէն մեր գոլճներուն եւ ազօթաժողովներուն մէջ երիտասարդի մը ազօթելը, եւ կամ հոգեւոր պաշտամունքի մասնակից ըլլալը շատ անգամ փարիսեցութիւն կը համարուի, եւ կը խորհուի թէ անիկա ուսուցիչներուն առջեւ ցոյց մը կ'ընէ: Եթէ այս է մեր դպրոցներու երիտասարդներուն վիճակը, ինչ կը մտածեն ուրեմն մեր այն երիտասարդները որ արհեստով եւ առեւտուրով կը զբաղին եւ չուկայի ու փողոցի

բարոյականին փոքր ի շատէ տեղեակ եւ մասնակից են :

Հոս կայ կարեւոր խնդիր մը զոր պէտք է ի նկատ առնել :

Մեր երիտասարդներուն եւ պատանիններուն կրօնքի հանդէպ սոյն անհոգութիւնը պէտք չէ որ անկրօնութեան եւ անհաւատութեան արդիւնք համարինք : Ըստ մեր կարծեաց զանազան են անոր պատճառները : Մէկ պատճառն է անոնց իրենց մեծերուն վրայ տեսած հակասական Քրիստոնէութիւնը : Մեր նորահասակները տեսնելով հաւատոյ դաւանանքի Քրիստոնէութիւնը, կիրակիի Քրիստոնէութիւնը, հեղ աղօթքներէ ետքը կատարող վարքի Քրիստոնէութիւնը, ձրի թողութիւն քարոզող բայց անհաշտ Քրիստոնէութիւնը, «Մենք այսպէս Քրիստոնէութեամբ չենք ապրիր», կ'ըսեն : Եւ միթէ չունին իրաւունք : «Աւելի աղէկ չէ՝ ուղիղ անհաւատ ըլլալ փոխանակ ծուռ Քրիստոնեայ ըլլալու», կ'ըսեն : Բայց ոչ, իրաւունք չունիք, ով նորահասակներ : Եթէ չէք կրնար տեսնել բարձր Քրիստոնէութիւնը զոր ձեր մեծերը կարող չեն տեսնել, եթէ չէք կրնար ապրիլ այն կրօնքը զոր անոնք կարող չեն ապրիլ, ինչ կ'արժէ ձեր երիտասարդութիւնը եւ առողջութիւնը : Կրօնքը կեանք է : Եւ երիտասարդութեան մէջ կեանքին ամէնէն թարմը եւ ամէնէն սիրունը պէտք է ապրիլ : Արդ, դուք մինչեւ որ այս կեանքը չապրիք ձեր երիտասարդութեան հաւատարիմ գտնուած չէք ըլլար :

Պատճառ մըն ալ այն է որ այդ հասակին թեթեւ եւ զուարթ կեանքին հետ չկրնար համաձայնիլ կրօնքին ծանր եւ լուրջ կեանքը : Ինչ նշանակութիւն ունի կեանքին ձմեռուան վրայ խօսիլ դեռահասի մը, որ կեանքին գարունը տակաւին նոր մտած է եւ անոր զուարճութիւնները վայելել նոր սկսած է : Եւ ինչ պատշաճութիւն ունի առաջարկել պատանիի մը, որ տակաւին բարին եւ չարը զանազանել նոր սկսած է եւ մեծ յանցանքներով իր նկարագիրը արատաւորած չէ, նստիլ մտածել իր մեղքերուն վրայ եւ ապաշխարութեան դառն արտասուք թափել : Սիրելու եւ սիրուելու հետամուտ թարմ սիրտ մը ինչ պէտք ունի երկինքի եւ դժոխքի : Անփորձ եւ զուարթամիտ երիտասարդութիւնը ինչ գործ ունի վերացական եւ կնճառտ աստուածաբանական խնդիրներու հետ : Ժամեր տեւող եկեղեցական պաշտամունքներու ներկայ գտնուիլ, նստիլ եւ յորանջելով տաղտկալի քարոզներ մտիկ ընել, քնանալով երկայն աղօթքներ լսել, անախորժ եղանակներով ձանձրացուցիչ

երգեր լսել, երիտասարդներու փափաքելի բաներ չեն : Արդ, ի սէր երիտասարդութեան, մեր կրօնքը ուղիղ կերպով ներկայացնենք մեր երիտասարդներուն : Անոնց ցուցնենք թէ Քրիստոնէութիւնը ծանր բեռ մը չէ, այլ՝ թեթեւ թեւ մը : Անոնց տրվեցնենք կրօնքին ոչ թէ փիլիսոփայութիւնը, այլ՝ սէր : անոնց սորվեցնենք ոչ թէ Աստուածութեան գաղափարները, այլ՝ սիրել զՔրիստոս եւ իրենց եղբայրները եւ քոյրերը : Անոնց խօսինք ոչ թէ սկզբնական մեղքին, այլ՝ սկզբնական արդարութեան վրայ : Վասն զի ինչպէս կայ սկզբնական մեղք, կայ նաեւ սկզբնական արդարութիւն : Անոնց սորվեցնենք ոչ թէ մեղքի, զղջման եւ խղճի տանջանքի նման կրօնքին ժխտական կողմերը, այլ՝ արդարութեան, սիրոյ եւ խաղաղութեան նման հաստատական եւ փայլուն կողմերը : Սորվեցնենք ոչ թէ՝ ինչպէս պիտի ըլլան երկինքին եւ դժոխքին մէջ, այլ՝ թէ աշխարհիս մէջ, տան մէջ, դպրոցին մէջ ինչպէս ըլլալ պէտք է իրենց : Երիտասարդներն ու պատանիններն ալ պէտք է որ թողուն Քրիստոնէութեան փիլիսոփայութիւնը, եւ յիշելով թէ անիկա ճշմարիտ կեանք մըն է, այդ կեանքը ապրին գործնականապէս : Յետոյ պիտի գայ աստուածաբանական խնդիրներ լուծելու ժամանակը : Կրօնքը շիտակ հասկնանք : Կրօնքը պաշտօնական զգեստի նման կիրակի օրերը հագնելու բան մը չէ : Կեանք է : Բարոյական կեանք է : Կրօնքը զԱստուած եւ զմարդ սիրել է : Քրիստոնէութիւնն է զԱստուած ճանչնալ իրեւ զմեզ սիրող Հայր, Քրիստոսի ուրբ նկարագիրը տեսնել եւ անոր ձգուիլ, սրտով Քրիստոսի նման ըլլալ եւ մարդիկը սիրել ինչպէս կը սիրէ Քրիստոս, եւ անոնց ծառայել ինչպէս Քրիստոս ծառայեց : Այս լեզուէն, այսինքն սիրոյ, հիացման եւ ծառայութեան լեզուէն ամէն երիտասարդ կը հասկընայ : Այսպիսի Քրիստոնէութիւն ով պիտի ընէ եթէ ոչ դեռահասները :

Անոր ուրիշ մէկ պատճառն ալ դեռահասներուն մտքին մէջ ծնունդ առնող կասկած մըն է : Շատեր յաւակնեցան իրենքզիրենք բարի Քրիստոնեաներ կոչել, բայց յետոյ փոխեցին իրենց ճամբաները եւ եղան անառակ եւ չար : «Գուցէ», կ'ըսեն այս երիտասարդները, «հիմա բարի կ'ըլլամ, եւ յետոյ կ'իյնամ : այսօր եկեղեցւոյ անդամ կ'ըլլամ, վաղը երիտասարդական փորձութիւններէն կը յաղթուիմ : Ուստի, փոխանակ հիմա Քրիստոնէութիւն դաւանելու եւ յետոյ ամօթահար ըլլալու, հիմա ի ծածուկ բարի ըլլալ կը ջանամ եւ յետոյ հրապարակաւ կը խոստովանիմ :» Ուղիղ

սկզբունք, բայց սխալ ընթացք: Ով դեռահասակ բարեկամներ, լաւ կը խորհիք. նախ բարի եղէք, յետոյ բարութիւն ցուցէք: Բայց դիտե՛ք թէ հիմա է ձեր բարի ըլլալու ժամանակը, հիմա է ձեր բարութիւնը հրապարակաւ ապրելու ժամանակը: Ճշտապէս վառել եւ գրուանի տակ դնել չըլլար: Լամբարը, այնինչ կը վառի, պէտք է որ իր լոյսը ծաւալէ ամէն կողմ: Կրօնական կեանք ունեցէ՛ք, եւ այնինչ կ'աւելնաք զայն, հրապարակաւ ապրեցէ՛ք զայն, եւ խոստովանեցէ՛ք: Սա ալ գիտցէ՛ք թէ կեանքի մէջ շատ կանուխ բարութեան կողմը անցնիլ եւ Քրիստոնեայ ըլլալ եւ Քրիստոնէութիւնը հրապարակաւ դաւանիլ ձեզի պիտի ըլլայ զօրութեան աղբիւր, որ ազատ պիտի կացուցանէ զձեզ բազում փորձութիւններէ: Եկեղեցւոյ անդամ եղած երիտասարդը անդամ չեղածի մը չափ դիւրաւ չիյնար երիտասարդական փորձութիւններու մէջ: Որովհետեւ կրօնքը կեանք մըն է, եւ Քրիստոնէութիւնը ազնիւ եւ բարձր եւ քաղցր կեանքի մը երաշխաւորութիւնը, երիտասարդութեան մէջ սկսէք այդ կեանքը, որպէս զի անոր պատուական արդասիքը քաղել կարող ըլլաք չափահասութեան մէջ: Դեռահաս տարիքի մէջ եկեղեցին մտէ՛ք, որպէս զի ապագային մէջ հոգեւորապէս աւելի կորովի եւ զօրաւոր եկեղեցիներ ունենանք:

Հոս չեղանք նաեւ թէ եկեղեցիներուն պարտականութիւնն է դեռահասները փնտռել եւ գտնել եւ կրօնքին եւ եկեղեցւոյ ազդեցութեան չըջանակին մէջ բերել: Ո՛րքան ծնողներ եւ եկեղեցիներ մանուկները կը միջոցէն, բայց անկէ ետքը այլ եւս չեն փնտռեր զանոնք: Ուղիղ չէ այս: Ծնողներ եւ եկեղեցին պարտին փնտռել իրենց երիտասարդներն ու պատանիները ամենայն հաւատարմութեամբ եւ զգուշութեամբ եւ Տէրոջ գաղտնակները արածել Անոր պատուիրանին համեմատ:

ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԽՈՆԱՐՀՈՒԹԻՒՆ, ՍՐԲՈՒԹԵԱՆ ԳԵՂԵՅԿՈՒԹԻՒՆԸ Թ.

Խոնարհութիւն եւ հաւատ:

«Դուք ինտո՞ր կրնաք հաւատալ, որ իրարմէ փառք կ'առնէք, եւ ան փառքը որ մէկ Աստուծոյն է, չէք փնտռեր» (Յովհ. Ե. 44):

Ուղերձի մը մէջ, զոր վերջերս լսեցի, բանախօսն ըսաւ թէ բարձրագոյն Քրիստոնէական կեանքին օրհնութիւնները շատ անգամ նման են խա-

նութի մը ապակեփեղկին ետեւ ցուցադրուած առարկաներուն: Եթէ ըսուի մէկուն որ երկնցնէ ձեռքերն եւ առնէ անոնցմէ, պիտի պատասխանէ, Չեմ կրնար, զի քառակուսի թանձր ապակետափ մը կը կենայ անոնց եւ իմ մէջտեղ: Ճիշտ ասոր պէս, Քրիստոնեաներ կրնան որոշ տեսնել օրհնեալ խոստումները կատարեալ խաղաղութեան եւ հանգստեան, զեղուն սիրոյ եւ ուրախութեան, մնայուն հաղորդակցութեան եւ պողպէրութեան, եւ սակայն զգալ թէ ճշմարիտ ստացումն արգելող բան մը կայ մէջտեղ: Եւ ինչ կրնայ ըլլալ այդ: Ոչինչ, թէ ոչ հպարտութիւն: Հաւատքին մատուցուած խոստումներն այնքան ճիշտ եւ վստահ, հրաւերներն եւ խրախոյսներն այնքան զօրաւոր, եւ Աստուծոյ կարող զօրութիւնը, որ կ'երաշխաւորէ զանոնք, այնքան մօտ եւ պատրաստ է որ անշուշտ հաւատքը խափանող բան մը ըլլալու է, եթէ կ'արգելուի օրհնութիւնը մերն ըլլալէն:

Մեր քնարանով Յիսուս կը ցուցնէ թէ յիշաւի հպարտութիւնն է որ անկարելի կ'ընէ հաւատքը: «Դուք ինտո՞ր կրնաք հաւատալ որ իրարմէ փառք կ'առնէք» Երբ տեսնենք թէ ինչպէս հաւատք եւ հպարտութիւն անհաշտ կերպով հակառակ են իրարու բուն իրենց բնութեամբը, պիտի սորվինք թէ հաւատք եւ խոնարհութիւն մէկ են արմատապէս, եւ թէ երբեք չենք կրնար մեր ունեցած ճշմարիտ խոնարհութենէն աւելի ճշմարիտ հաւատք ունենալ: պիտի տեսնենք թէ յիշաւի մինչ հպարտութիւնը կը կենայ սրտին մէջ, եւ մենք տակաւին կրնանք ունենալ զօրաւոր իմացական համոզում եւ վստահութիւն ճշմարտութեան նկատմամբ, բայց թէ այս անկարելի կ'ընէ հաւատքը որ զօրութիւն ունի Աստուծոյ քով:

Պէտք է մեզ միայն խորհիլ վայրկեան մը թէ ինչ է հաւատք: Ոչնչութեան եւ անկարողութեան խոստովանութիւնը չէ, — այն յանձնումն եւ սպասումը որ Աստուծոյ կը թողու գործել: Ինքնին ամէնէն աւելի խոնարհեցնող բանը չէ այս որ երբեք կրնայ ըլլալ, — բուն մեր տեղին իւր կախումն ունեցողներ, որք չեն կրնար պահանջել, ունենալ կամ ընել բան մը, այլ միայն ինչ որ կու տայ շնորհքը: Խոնարհութիւնն է պարզապէս այն բնաւորութիւնը որ կը պատրաստէ հոգին ապրիլ վստահութեամբ: Եւ հպարտութեան ամէն ներշնչում, մինչ իսկ ամէնէն ծածուկը, որ կը յայտնուի անձնախնդրութեամբ, անձնակամութեամբ, ինքնավստահութեամբ եւ ինքնապանծութեամբ, կը զօրացնէ անձը որ չկրնար մտնել Աստուծոյ թափա-

ւորութիւնը, կամ ձեռք բերել սոյն թագաւորութեան բաները, որովհետեւ կը մերժէ թոյլ տալ Աստուծոյ որ ըլլայ հոն ինչ որ է եւ ըլլալու է — Ամենայն յԱմենայնի :

Հաւատքն է գործարանը կամ զգայարանը՝ երկնային աշխարհն եւ անոր օրհնութիւնները տեսնելու եւ հասկնալու համար : Հաւատքը կը փնտռէ փառքը որ Աստուծմէ կու գայ, եւ կու գայ միայն հոն ուր Աստուած է Ամենայն : Յորչափ մենք փառք կ'անոնք իրարմէ, ցորչափ կը փնտռենք, կը սիրենք եւ եռանդով կը պահպանենք առ կեանքիս փառքը, պատիւն եւ համբաւը որ մարդոցմէ կու գայ, չենք փնտռեր եւ չենք կրնար ընդունիլ Աստուծմէ եկող փառքը : Հպարտութիւնը անկարելի կ'ընէ հաւատքը : Հոգիի փրկութիւնը խաչի մը եւ խաչեալ Քրիստոսի մը միջոցաւ կու գայ : Քրիստոսի հետ իր խաչին հոգիով հաղորդութիւն ընելն է : Յիսուսի խոնարհութեան մասնակցին եւ միանալն է : Անոր խոնարհութեամբ ցնծութիւն զգալն է : Չարմանք է որ մեր հաւատքն այնքան տկար է, քանի որ հպարտութիւնն այսքան կը տիրէ մեր վրայ տակաւին, եւ մենք հազիւ թէ սորված ենք գէթ տնձկալ եւ աղօթել խոնարհութեան համար իբր ամէնէն հարկաւոր եւ օրհնեալ մասն հոգիի փրկութեան :

Սուրբ Դրբին մէջ խոնարհութիւն եւ հաւատք չատերուն կարծածէն աւելի մերձաւոր են իրարու : Տես զայս Քրիստոսի կեանքին մէջ : Երկու պարագաներ կան որոց մէջ Ան կը խօսի մեծ հաւատքի վրայով : Չոսաւ հարիւրապետը, «Տէր, ես արժան չեմ որ դուն իմ յարկիս տակը մոնես» որուն հաւատքին վրայ զարմանալով յարեց Յիսուս, «Իսրայէլի մէջ անգամ ես այսչափ մեծ հաւատք չգտայ» եւ չէ՞ որ «Քանանացի կինը ճշունեւորեալ» տեղը բռնելով ըսաւ, «Այո, Տէր, շուներն ալ փշրանքներէն կը կերակրուին» որուն պատասխանեց Յիսուս, «Ով կին, քու հաւատքդ մեծ է» : Խոնարհութիւնն է որ կը բերէ հոգին ոչինչ ըլլալ Աստուծոյ առջեւ, որ նաեւ կը վերցնէ հաւատքին ամէն արգելքները, եւ միայն վախ կու տայ անոր որ մի գուցէ անպատուէ զԱստուած՝ չվատահելով Անոր բոլորանուէր :

Եղբայր, սրբութեան հետամտութեան մէջ մեր անյաշնոգութեան պատճառը չենք գտներ հոս : Չէ՞ որ այս էր : Թէեւ առաջ չգիտցանք որ այնքան ծանծաղ եւ կարճատեւ կ'ընէր մեր հաւատքն եւ նուիրումը : Մենք գաղափար չունեցանք թէ ո՞ր աստիճան հպարտութիւնն եւ անձը տակաւին կը գործէին մեր մէջ գաղտնապէս, եւ թէ ի՞նչպէս

միայն Աստուած կրնար դուրս հանել զանոնք իր ներկայութեամբն եւ կարող գործութեամբը : Մենք չհասկցանք, թէ ի՞նչպէս Աստուածային նոր բնութենէն զատ ոչինչ կրնար ճշմարտապէս խոնարհ ընել զմեզ, բոլորովին գրաւելով հին անձին տեղը : Չգիտցանք թէ ամէն աղօթքի, առ Աստուած ամէն մերձեցումի, ինչպէս նաեւ մարդոց հետ ամէն առնչութեան արմատական բնաւորութիւնն ըլլալու է բացարձակ, անընդհատ եւ տիեզերական խոնարհութիւն, եւ թէ օրպէս չէինք կրնար տեսնել առանց աչքի եւ ապրիլ առանց շունչի, այնպէս ալ չէինք կրնար հաւատալ եւ մօտենալ Աստուծոյ, կամ բնակիլ Անոր սիրոյն մէջ, առանց ցածուութեան եւ սրտի ամենաթափանց խոնարհութեան :

Եղբայր, չէ՞ որ միշտ կը սխալէինք՝ այնքան տառապանք քաշելով հաւատալու համար, մինչդեռ հին անձը շարունակ կը մնար մեր մէջ իր հպարտութեամբ եւ կը փնտռէ ինքնիրեն ձեռք բերել Աստուծոյ օրհնութիւններն եւ ճոխութիւնը : Չարմանք չէ որ չէինք կրնար հաւատալ, Փոխենք մեր ընթացքը, եւ ամէնէն առաջ փնտռենք խոնարհեցնել ինքզինքնիս Աստուծոյ հզօր ձեռքին տակ : Ան պիտի բարձրացնէ զմեզ : Խաչը, մահն եւ գերեզմանը, որոց Յիսուս խոնարհեցուց ինքզինքը, ճամբայ եղան Անոր դէպ ի Աստուծոյ փառքը : Եւ ասոնք մեր ալ ճամբան են : Թող մեր միակ փափաքն եւ եռանդուն աղօթքն ըլլայ խոնարհիլ Անոր հետ եւ Անոր պէս : Թող ուրախուլ թեամք ընդունինք ամէն ինչ որ կրնայ խոնարհեցնել զմեզ Աստուծոյ եւ մարդոց առջեւ : Միայն այս է ճամբան դէպ ի փառքն Աստուծոյ :

Թերեւս հակամէտ կ'զգաս ինքզինքդ հարցում մը ընելու, անոր համար որ ասկէ առաջ խօսած եմ քեզի անանկ մարդոց վրայով որ թէպէտ ունին օրհնեալ փորձառութիւններ, կամ օրհնութեան միջոց եղած են այլոց, եւ սակայն դեռ կը պակասեն խոնարհութեան մէջ : Կը հարցնես, Այս չընշանակեր որ անոնք թէպէտ շատ որոշ կը ցուցնեն թէ տակաւին չատ կը փնտռեն մարդոցմէ եկած պատիւը, ասով հանգերձ օւնին ճշմարիտ եւ մինչ իսկ զօսաւոր հաւատք : Թէեւ մէկէ աւելի պատասխաններ կրնան տրուիլ, բայց ներկայ կապակցութեամբ մեր զլխաւոր պատասխանը սա է թէ անոնք յիշուի ունին հաւատք չափով մը, որուն համեմատ, իրենց ընծայուած մասնաւոր պարգեւներով, օրհնութիւն կը բերեն ուրիշներուն : Բայց նոյն այս օրհնութեան մէջ իրենց հաւատքին գործը կ'արգելուի խոնարհութեան պակասութեան միջոցաւ : Օրհնութիւնը մակերեսա-

յին եւ վաղանցիկ է յաճախ, ճիշտ որովհետեւ այդ մարդիկ չեն ըլլար ոչինչ, որ ձեռնարկ կը բանայ Աստուծոյ ըլլալ ամէն ինչ։ Անտարակոյս խորագոյն խոնարհութիւն մը աւելի խորունկ եւ աւելի կատարեալ օրհնութիւն պիտի բերէր։ Սուրբ Հոգին, ոչ միայն գործելով անոնց մէջ իբր գործութեան Հոգի, այլ բնակելով անոնց մէջ իր շնորհաց եւ մասնաւորապէս խոնարհութեան լեցունութեամբ, նորագործներուն պիտի հաղորդէր ինքզինքն իբր կեանք գործութեան, սրբութեան եւ հաստատութեան, անանկ կերպով մը որ խիստ քիչ կը տեսնուի հիմա։

Վերջ ինտո՞ր կրնաք հաւատալ որ իրարմէ փառք կ'առնէք։ Եղբայրս, բան մը չկրնար մաքրել զքեզ մարդոցմէ փառք ընդունելու փափաքէն, կամ դիւրագգածութենէն, ցաւէն եւ բարկութենէն, զոր կ'ունենաս երբ պատիւ չորուիր քեզ, բայց եթէ նուիրել ինքզինքդ փնտելու միայն այն փառքը որ Աստուծոյ կու գայ։ Թող Ամենափառաւորեալ Աստուծոյ փառքն ամէն բան ըլլայ քեզի, յայնժամ պիտի ազատուիս մարդոցմէ եւ անձէն եկած փառքէն, եւ զո՞հ եւ ուրախ պիտի ըլլաս ոչինչ ըլլալով։ Այս անինչութեան մէջէն պիտի աճիս եւ զօրանաս հաւատքով, փառք պիտի տաս Աստուծոյ, եւ պիտի դռնես թէ որչափ որ խորը կ'ընկղմիս Անոր առջեւ խոնարհութեան մէջ, այնչափ աւելի մօտ կու գայ քեզի Ան՝ քու հաւատքիդ բուն ըզձանքը կատարելու։

(Ա. Զ. Ե.)

ԵՆՏՐՈՒ ՄԸՐԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՅՐԻ ՃՈՆՍԻ ՆԻ ԻՒՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻՆ

ԳԼ. Ե

Ի փոխան հաւաստիք

Ով Հայր երկնաւոր, բարերար, զըթած,
Որ զայս մի տաղանդ ինձ ես պարգեւած,
Գոհութիւն կու տամ քեզ զուարթառատ
Որ պարգեւիդ կամ արժանի եղած։
Պիտի չուզեմ զայն ծածկել կամ թաղել,
Այլ՝ ջանամ յաւէտ զայն բազմապատկել։

Ստոյգ է որ դպրոցին մէջ բազում էին ազդեցութիւնք Մէյրիի բարոյականին զարգացմանը համար, որով զօրացաւ իւր արդէն իսկ նշանաւոր դարմանալի հաստատամտութիւնը եւ եռանդը, նաեւ իւր քաղցր եւ սիրուն բարքը, որ զինք սիրելի կ'ընծայեցնէր բոլոր ծանօթից։

Կերեւի թէ իւր վարժապետը Ճոն Էլիս (որ յետոյ Պէրմըթի մէջ հաստատուեցաւ) խղճահար եւ յաջողակ ուսուցիչ մըն էր։ Ուստի այնպիսի հան-

արեղ եւ եռանդուն ուսանող մը հարկաւ պիտի ընդունէր մտաց եւ սրտի լիւրի զարգացում այդպիսի բարեջան ուսուցչի մը խնամով։

Բայց յետ ամաց ինչ Ճոն Էլիս փոխեց իւր աշխատութեան դաշտը, եւ իրեն յաջորդեց մէկը, որու վրայով աստ պատմել թերեւս չէ անտեղի, քանի որ սորա դաստիարակութեան տակ կը հրահանգուէր Մէյրի Ճոնս անանկ ատեն մը, յորում պատահեցաւ նորա պատմութեան նշանաւոր մէկ դէպքը, որ մանրամասն պիտի նկարագրուի յաջորդ գլխուն մէջ։

Ճոն Էլիս յաջորդողն էր Լիւիս Ուիլերմս, այր մի՞ որ ցած վիճակէ երեւելի, ազդեցիկ, պատուաւոր դիրքի մը բարձրացաւ, եւ խոր տգիտութենէ ու անհոգ եւ անաստուած կեանքէ աստուածափախ եւ ազնուասիրտ Քրիստոնէի մը փոխուեցաւ։

Աս փոքրահասակ էր եւ իւր հանճարն ու տաղանդը, որչափ կրնանք դատել մեր ծանօթութենէն, չեմք կարծեր թէ բարձրաստիճան էին։ Սակայն իւր մտաւոր ճրից պակասը լեցնելու համար ունեցած երկաթեայ որոշումը, յարատեւութիւնը, բացարձակապէս վսեմ էր իր անդդուելիութեամբ։ Ծնած էր 1774ին որդի աղքատ ծնողաց, զորոց չունիմք աւելի տեղեկութիւն։ Եւ, նման այն կողմանց եւ այն ժամանակի տղայոց, էր անզուապ եւ անղգոյ։ Շարունակ կը պղծէր սուրբ օրը եւ կը պարսաւուէր բոլոր ծանօթներէն։ Բայց երբ 18 տարեկան եղաւ, փոխուեցաւ աղօթքի ժողովի մը միջոցաւ, ուր Մ. Ճոնս Մաթաֆարն անուն ոմն կարդաց եւ բացատրեց Հով. Ե. գլուխը։ Աստուծոյ իջաքը նորալուր ազդեցութեամբ այնպէս թափանցեց նորա կարծր սրտին որ, մեղաց վրայ խորին զգացմամբ, երթալով այնչափ փոխուեցաւ որ ջերմեռանդն ու հաստատունն Քրիստոնեայ մը ըլլալուն տարակոյս չթողուց։

Քրմիկներն Մէթատական եկեղեցւոյն անդամակցիլ առաջարկելուն առիթով հարցուեցաւ անոր (հաւանօրէն քննութեան ժամանակ) թէ, ճեթէ Քրիստոս գործ մը յանձնէ քեզի, յանձնառու պիտի ըլլա՞մ։ «Այո, ինչ որ Յիսուս յանձնարարէ ինձ, յօժարութեամբ պիտի ընեմ» պատասխանեց ան։ Այս պատասխանը կու տայ մեզ անոր յաջողութեան բանալին։ Այսպէս եղաւ այդ եզակի անձին կրօնական կենաց սկզբնաւորութիւնը։

Յետ քանի ինչ ամաց, Լէյնկրինի մօտ Թրիքատ կոչուած տեղը ծառայութիւն բրած ատեն, տեսնելով այն կողմի տղայոց խղճալի տգիտութիւնը, նախանձով վառուեցաւ ուղղակի եւ մասնաւոր գործ մը կատարել ի փոռս իւր երկնաւոր վարդա-

պետին, Եւ որոշեց սահմանել կիրականօրեայ դպրոց մը եւ լուր օրերու գիշերային դպրոց մը պատանեաց համար :

Դովելի պիտի ըլլար այս ջանքը, եթէ ինք եւս բաւական ուսում առած ըլլար : Բայց որովհետեւ ինք բնաւ օր մը դպրոցի երես տեսած չէր եւ հազիւ կրնար բառ մը ուղիղ կարգաւ, զայս ուսուցանելու խորհուրդը ընդունելին այլանդակ ձեռնարկ մ'էր : Սակայն որքան յաճախ ճշմարտութեամբ է այն հին առածը թէ «Ուր կամը կայ՝ անդ է եւ հնար» : Այս ճշմարտութեամբ նաեւ Լիւիս Ուիլերմսի համար : Իւր առողջ տիոց անխոնջ ջանիւք քիչ ժամանակէն բացաւ իւր դպրոցը եւ սկսաւ դաստիարակութեան գործն՝ ծանօթ քայլերգի մը նուագով զայրբնին ուսուցանելով ստորնագոյն կարգին : Դիտեմք որ Տր. Մոֆաթ 40 տարի յետոյ սոյն եղանակաւոր դասուց դրութիւնը ի գործ դրաւ Պէքուանայի տղոց համար, եւ անոնց այրուբէն ուսոյց զարմանալի դիւրութեամբ եւ յաջողութեամբ :

Սակայն Լիւիս Ուիլերմս, եթէ երբեք դպրոցին ուսուցիչ պիտի ըլլար, հազիւ ամէնէն ստորին ուսանողաց կրնար առաջնորդել : Մեծ տղայոց ուսուցանել ձեռնարկելով՝ գտաւ ինքզինք այնպիսի դժուարութեան մը առջեւ, որ անյաղթելի պիտի ըլլար նուազ հաստատամիտ եւ անդրդուելի ունէ անձի համար : Ինք կարգաւ չէր գիտեր կամ չէր կրնար ուղիղ կամ սահուն կարգաւ : Այսու ամենայնիւ յանձն առած էր կարգաւ սորվեցնել իր դպրոցի տղոց : Յաւով զգալով իւր թերութիւնները, կիրականօրեայ դպրոցն կամ երեկոյեան դասերն սկսելէն առաջ կ'երթար Պէթի Իվընս անուն բարի կնոջ մը, որ գիտէր քաջ ընթերցուն, եւ սորա առաջնորդութեամբ կը պատրաստէր այն կամ միւս օրուան դասերն : Այսպէս նորահաստատ դպրոցին այդ զարգացուն վարժիչը իւր աշակերտներէն մի քանի ժամ միայն առաջ անցած էր : Ուրիշ անգամներ մօտակայ բարձրագոյն դպրոցի մը աշակերտները կը հրաւիրէր որ գան կարգաւ եւ ուսումնասիրել : Անդորր ճարտարմտութեամբ եւ իմաստուն նախատեսութեամբ այնպէս կը կարգադրէր որ կարգաւ եւ ընկնելու նիւթը պարունակէր այն դասը, զոր ինք պիտի տար քիչ ժամանակէն : Ուստի խոր ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր ընթերցման եւ դժուար բառերուն արտասանութեանը կամ նշանակութեանը մինչեւ որ իւր գիտնալ փափաքածն ընտանի ըլլար իրեն :

Սակայն հրաւիրեալ սաներէն ոչ մին գիտցաւ թէ զիրենք հրաւիրողն ալ, որ յոյժ խոհեմութեամբ կը խօսէր եւ ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր, ու-

սանող մըն էր եւ կարօտ ուղիղ ընթերցման եւ արտասանութեան :

Դպրոցը միշտ կ'սկսէր աղօթքով, եւ երբ վարժապետը անհանդարտ կամ անկարգ տղաք ունենար, մասնաւոր ճամբայ մը կը հնարէր նոցա ուշադրութիւնն ուղղելու այն պաշտաման, որոց ինք կ'առաջնորդէր : Ժամանակին իրրեւ զօրք զինուորական մարզանքներու ընտանի եղած ըլլալով՝ անհանդարտ տղայոց նոյն մարզանքը կատարել կուտար, եւ երբ կարգը կու գար «Հանգիստ, եւ ուշադրութիւն» հրահանգին, իսկոյն կը մատուցանէր յոյժ համառօտ եւ պարզ աղօթք մը :

Մինչդեռ Լիւիս Ուիլերմս այսպէս սաստիկ կ'աշխատէր՝ ջանալով սրտերը Փրկչին բերել եւ մտքերն հրահանգել որ նմա ծառայեն, պատահեցաւ որ Պէյլայէ Մր. Չարլս, յԱպրիլիսիոյն ըլլալու ժողովի մը նախագահելու համար, Պրինքթընի ժամանեց եւ գիշերն անցուց տեղւոյն շոն շոնս վարժապետին տունը : Սա իւր հիւրընկալին հետ խօսակցութեան միջոցին հարցուց թէ կայ արդեօք յարմար անձ մը՝ իւր կողմերն բացած դպրոցներէն միոյն տեսուչն ըլլալու : Շոն շոնս պատասխանեց թէ լսած էր Լէյնկրիքի մէջ գտնուող երիտասարդի մը վրայով, որ ուսուցիչ է թէ՛ կիրականօրեայ եւ թէ՛ գիշերային դպրոցի : Սակայն կ'իմանամ թէ կարգաւ չգիտեր եւ չեմ հասկնար թէ ինչպէս կրնայ ուրիշներու դաս տալ :

«Անհնարին բան» գոչեց Մր. Չարլս. «Ինչպէս կրնայ ոք իւր չգիտցածն այլոց ուսուցանել» : «Բայց կ'ուսուցանէ, կ'ըսեն», պատասխանեց Շոն շոնս : Մր. Չարլս անմիջապէս ուղեց տեսնել այդ զարմանալի երիտասարդը, որ իր չունեցածը այլոց կը հաղորդէ : Հետեւեալ օրը Լիւիս Ուիլերմս, Շոն շոնսի հրաւերով, եկաւ երեւցաւ : Իւր կերպարանաց պարզութիւնն ու գեղջկական շարժումները, հակառակ ամէն ըսուածներուն, կը յայտնէին թէ բաց ի մանկավարժէ ունէ բան կըրնար ըլլալ :

«Երիտասարդ բարեկամա», ըսաւ Մր. Չարլս անոյ ռոնով մը, որ բնական էր իրեն եւ որ իսկոյն վստահութիւն կը ներշնչէր ամէնուն որ իրեն հետ գործ կ'ունենային : «Կ'ըսեն որ դուք դպրոց ունիք կիրականօրեայ եւ գիշերային դասերու, եւ տղայոց կարգաւ կ'ուսուցանէք : Շատ աշակերտ ունի՞ք» :

«Այո, տէր, իմ ուսուցանելու կարողութենէս աւելի», պատասխանեց Լիւիս :

«Յոյժ բարի : Կ'ուսանին փոքր ինչ ձեր աշխատութեամբ», հարցուց Մր. Չարլս քաղցրութեամբ եւ գաղտագողի ժպիտով :

«Կարծեմ ոմանք կ'ուսանին, տէր» պատասխանեց երիտասարդ ուսուցիչը յոյժ համեստութեամբ եւ իւր ազիտութեան խորին ճանաչումով, որ ցաւագին կերպով կը մատնուէր անոր ձայնէն ու շարժուածքէն :

«Անգղիերէն կը հասկնամ», հարցուց Մր. Չարլս :
«Միայն մէկ քանի բառեր, զոր ուսայ պահեստի զօրք եղած ատենս »

«Կ'ընթեռնուէ զիւրաւ Ուէյլսի լեզուն »

«Ո՛հ, տէր, կարի դժուար կը կարդամ. բայց ամէն ճիգ կը թափեմ ուսանելու համար »

«Դպրոց գացած էիր ուսուցչութեան չսկսած», հարցուց Մր. Չարլս հետզհետէ աւելի շահագրգռուելով իւր առջեւ կեցող խոնարհ երիտասարդին :

«Ո՛հ, տէր, կենացս մէջ բնաւ դպրոց գացած չեմ »

«Մնո՞ղքդ ալ բան մը չուսուցին քեզ տունն եղած ատենդ »

«Ո՛հ, տէր, ծնողքս իրենք ալ կարդալ չէին գիտեր »

Մր. Չարլս բացաւ իւր Աստուածաշունչէն Երբ. առաջին գլուխը եւ խնդրեց Լիւիս Ուիլերմսէ որ կարդայ քանի մը համար :

Խեղճ երիտասարդը վարանելով զիջաւ կարդալ, բայց յոյժ դժուարութեամբ եւ շատ սխալներով հազիւ լմնցուց առաջին տունը :

«Կը բաւէ, տղաս», ըսաւ Մր. Չարլս : «Ուրեմն ինչպէս կրնաս ուսուցանել այլոց կարդալ. ինչ կերպով կը հրահանգես. չեմ հասկնար. Պատմէ թէ ինչ մեթոտով կը հրահանգես տղաքը »

Երիտասարդն յայնժամ ծանոյց թէ ինչ մեթոտ բռնած էր, թէ դասերն ուրիշէ կ'առնէր եւ ուրիշի կը հաղորդէր : Նկարագրեց իր երաժշտական Ա. Բ. Դ. ը, Պէթի Իվընսէն առած դասերը, բարձրագոյն դպրոցի սանուց ընթերցումները եւ գրական խօսակցութիւններն եւ ուսանողաց իրեւ փոքրիկ զինուորներու դեր խաղալը :

Երբ Լիւիս Ուիլերմս այս խոստովանութիւններն ըրաւ, Մր. Չարլս իր յատկանշական սրտանետութեամբ հասկցաւ լիովին թէ պատմիչը իւր գեղջկական պարզութեան հետ ունէր նկարագրի մեծ ոյժ եւ խորին եռանդ : Հասկցաւ թէ Փրկչին այս խոնարհ հետեւողը իւր բոլոր սրտովը Լոնտոնի էր բանեցնել իւր մէկ տաղանդը, Տէրոջը ծառայել անով, թէ օգնութեան միայն կը կարօտէր իւր օգտակարութեան կարողութիւնը զարգացնելու համար, որպէս զի ըլլար յոյժ օգտակար ծառայ մը Քրիստոսի : Ուստի անոր յանձնարարեց ժամանակ մը ձոն ձոնօր հրահանգութեան տակ

մնալ եւ այսպէս պատրաստուիլ յետոյ իրեւ ուսուցիչ աւելի արդիւնաւորապէս գործելու :

Յաջորդ երեք ամսոց մէջ Լիւիս Ուիլերմս հետեւեցաւ Մր. Չարլսի խրատուց, եւ այդ եղաւ իւր ստացած դպրոցական բոլոր ուսմունքը :

Սակայն իւր ինքնուսուցիչն չդադրեցաւ ձոն ձոնսէ այս օգնութիւնն ընդունելով : Պարագոյ աւելն ժամ ուսման կը նուիրէր, որպէս զի Մր. Չարլսի խնամոց տակ եղած դպրոցներէն միոյն ուսուցիչ ըլլալու յարմարէր : Եւ կ'ըսեն թէ լաւ եւս կորդալու կարող ըլլալու համար մօտակաջ եկեղեցիներն կը յաճախէր ուսումնասիրել պաշտօնէից ընթերցումն ու արտասանութիւնը, վերջապէս իւր եռանդուն փափաքը լեցուցաւ, զի 1799ին, երբ 25 տարեկան էր, ուսուցիչ կարգուեցաւ Մր. Չարլսի դպրոցաց միոյն : Մէկ տարի յետոյ փոխադրուեցաւ յԱպէրճինուին, ուր իր աշակերտներէն մին եղաւ մեր օրիորդ բարեկամը, Մէյրի ձոնս :

Այս մարդը իւր աշխատութեան հետեւեալ տարիներուն մէջ միջոց եղաւ ուրիշ նոր դպրոցներ հաստատելու եւ կենդանացնելու շատեր՝ որք իրենց կենսական ոյժը կորուսած էին : Հուսկ յետոյ քարոզիչ ալ եղաւ, զի ջերմ նախանձ ունէր Տէրոջը գործին համար եւ կ'անձկար տեսնել որ ամէն մարդ լաւ ճանչէ ճշմարտութիւնը եւ Տէրոջը գործին մասնակցի : Մեռաւ 88 տարեկան՝ թողով իւր ետեւ շատեր, որոնք անկեղծ շնորհակալութիւն եւ խորին սէր կ'զգային իրեն հանդէպ :

Գամբ հիմա Մէյրի ձոնսի, որ Լիւիս Ուիլերմսի յԱպէրճինուին վարժիչ եղած միջոցին գրեթէ 16 տարեկան էր, առողջ եւ գործունեայ օրիորդ մը լի կենդանութեամբ եւ ժրութեամբ, միօրինակ փութաջան եւ ժիր : Ոչ երբեք թուլցած էր Աստուածաշունչ մը գնելու նպատակէն : Վեց տարի հաւաքեր էր իւր բէնիներն անձնուրացութեամբ զրկելով ինքզինքը՝ իւր աղքատ վիճակին մէջ մատաղ աղջկան մը կրկնապէս սիրելի ամէն բաներէն : Շարունակած էր երթալ Մր. Իվընսի տունը, եւ որչափ հոն սերտած էր Սուրբ Գրոց դասերը, այնչափ սաստկացած էր Աստուածաշունչ մը ունենալու իւր նախկին փափաքը :

«Ո՛րչափ ուրախ պիտի ըլլամ», կ'ըսէր շատ անգամ մտովի, «եթէ Սուրբ Գիրքն ամէն օր կարդամ եւ մտացս եւ օրտիս մէջ գանձեմ նորա անմահ ճշմարտութիւններն : Բայց պիտի գայ ժամանակ երբ պիտի ունենամ իմ Սուրբ Գիրքս. այո, թէպէտ վաղուց հետէ կ'սպասեմ, պիտի գայ այդ ժամանակը » Ապա իւր անկողնոյն մէկ կողմը ծուներ զրած կ'աղօթէր բարձրաձայն : «Ո՛վ սիրելի Տէր, թող շուտ գայ այդ ժամանակը »

Ինչպէս բանաւոր է կարծել, Մէյրի իւր ծնողաց պարծանքն եւ ուրախութիւնն էր : Օգտակար էր յոյժ իւր մօրը իբրեւ նորա աջ ձեռքն հանապազ : Իսկ իւր հայրն, երբ կը դիտէր իւր դստեր պայծառ, համեստ եւ մտացի սեւ աչերն ու կը լսէր նորա վերձանելն եւ մի ըստ միովէ պատմելն իւր դպրոցի դասերն, որպէս զի ինք ալ օգտուէր այն ամէն բացատրութիւններէն զորս նա այն օրն լսեր ու միտքը պահեր էր, շնորհակալ կ'ըլլար Աստուծոյ թողոր սրտով իւր քաջ եւ աստուածաժախ զաւկին համար եւ կ'աղօթէր որ նա աճի շնորհօք եւ ըլլայ օրհնութիւն ամէն անոնց, որոց հետ յարաբերութիւն ունենայ ապագային մէջ :

ՄԱՆՐԱՌՈՒՆՐ

Ամերիկեան Երիցակոն Առաքելութիւնն ի Քանթոն, Չինաստան, մեծ յաջողութիւն մը կը տեղեկագրէ : Բաց ի բազմաթիւ մանուկներէ 1,098 չափահասներ մկրտուած են : Առաքելութեան պետքին համար 2,000 ոսկի հաւաքուած է :

— Կը տեղեկագրուի թէ Հնդկաստանի Ճէյփուր քաղաքին մէջ երկու հանրածանօթ Պրահմաններու Քրիստոնէութեան դարձը, որոնց մին է փօխ դատաւոր, եւ միւսը բժշկուհի, շատ զրգուում յառաջ բերած է Հնդկի հասարակութեան մէջ, եւ որոշում մը եղած է որ տղաք չզրկուին միսիոնարական դպրոցներ, եւ կանանոցները փակուին միսիոնարուհիներու դէմ : Հնդկի լրագիրներէն մին Քրիստոնեայ ազդեցութեան ներքեւ գտնուող դատարարութեան նկատմամբ կ'ըսէ, «Անիկա անոնց դպրոցական կեանքին հետ չվերջանար, այլ անոնց կը փակչի իրենց ամբողջ կեանքին մէջ» :

ԳԻՏԱԿԱՆ

ՌԱՏԻՈՒՄ, ՄՈԳԱԿԱՆ ՄԵՏԱՂԸ

(Փրէնս Լէւըր)

Ալֆրէտ Նոպէլ Շուեյտացին, գրեթէ տասը միլիոն տոլար, իր ամբողջ հարստութիւնը, թողուց իբրեւ մեծ դրամագլուխ մրցանակներու համար : Անոր շահը ամէն տարի կը բաշխուի հինգ անձերու, որոնք նոյն տարուան մէջ ամէնէն կարեւոր գիւտերն ըրած են, կամ լաւագոյն գործը կատարած են աշխարհի օգտին համար : Անցեալ տարի այս մեծ մրցանակներէն մէկը բաժնուեցաւ ռատիումի գիւտն ընողներուն, եւ անոր երկու երրորդը գնաց կնոջ մը եւ անոր ամուսնին, որոնք ըրած են ֆիզիքական գիտութեան մէջ ամէնէն զարմանալի գիւտը զոր ներկայ սերունդը գիտցած է :

Ք ճառագայթները Նոպէլեան մրցանակը շահե-

ցան 1901ին, եւ Ք ճառագայթները բաւական զարմանալի էին : Բայց Մատամ Սքլոտտսքա Քիւրի իր նոր մետաղով, ռատիումով, շատ գերազանցեց Փրոֆ. Ռէօնթէյնը : Եօթը տարիներու աշխատութեան արդիւնքն եղող միայն մէկ ապուրի դգալ ճերմակ փոշիով ամբողջ գիտական աշխտհր տակնուվրայ ըրաւ, եւ մեր աչքերուն բոցանշոյլ նոր քալ մը շնորհեց նկատմամբ նիւթի կազմութեան, ինչպէս ըսաւ Սքլոտտսքա Քիւրի :

Այս նոր մետաղը ինքնիրեն կը փայլի շարունական մեղմ պայծառութեամբ : Եւ մէկ ժամ իր ծանրութեամբ սառ հալելու բաւական լոյս կ'արտադրէ շարունակ : Կրնայ իր ճառագայթները թափանցել մէկ ոտք թանձր երկաթ տախտակի մէջէ : Կրնայ տեսնուիլ կոյրերէն : քաղցկեղ բուժած է : մանրէներ կը սպաննէ : եւ որ ամէնէն զարմանալին է, փայտ, կապար, ապակի եւ ոչ սակաւ ուրիշ նիւթեր, եթէ անոր մօտ դրուին, կրնան ընդունիլ եւ ցուցնել անոր յատկութիւնները :

Հին կօշիկ մը, ապակի բաժակ մը այն աշխատանոցէն ուր Քիւրիները կ'ընէն իրենց փորձերը, կրնան գործածուիլ եւ ճիշդ միեւնոյն արդիւնքները յառաջ բերել ինչպէս այն մոգական փոշին, որու ենթադրուած են եւ որուն յատկութիւնները բառական իմաստով փոխանցուած են իրենց : Նոյն իսկ աշխատանոցին որմերը մեղմօրէն կը փայլին գիշերը ռատիումի զիւթական ճառագայթներով, որուն անունը (որ կը նշանակէ ճառագայթ) կը բացատրէ անոր բնութիւնը եւ յատկութիւնները : Լոյս կը կրէ, լոյս կ'արձակէ, եւ բաց աստի սա գաղտնիքը կը ներկայացնէ որ անընդհատ կը շողայ առանց սպառում կամ աւերում ցուցնելու :

Հազար միլիոն տարիներու մէջ, կ'ըսէ Փրոֆ. Քիւրի, թէ եւ ռատիումը լոյս եւ ջերմութիւն արձակէ անընդհատ, չկորսնցնել իր զանգուածին մէկ միլիոններու մասը : Հոս կը թուի թէ կը տեսնուի վերջապէս մշտնջենաւոր շարժումը : Ինչո՞ւ այս հրաշալի մետաղը ասկէ երկար ժամանակ առաջ չգտնուեցաւ : Պատասխանը շահեկան է : Ռատիումին պատմութիւնը գիտական պահուելու խաղին պատմութիւնն է : Տարիներով ռատիումի ցուցածին նման զօրութիւն ընդ աղօտ կ'երեւնար այլեւայլ մետաղներու մէջ : Ուրանիում մետաղը, որ գտնուեցաւ 1789ին, գրեթէ նոյն ժամանակ երբ Ուրանոս մոլորակին գիւտն եղաւ, ժամանակ մը յետոյ կասկածուեցաւ թէ տարօրինակ ճառագայթներ ունի : Փրոֆ. Պէլլըրէլ ի Փարիզ հուսկ ուրիմն հաստատեց այդ իրողութիւնը, անոր միջոցաւ բանալիի մը լուսանկարն առնելով, Ք ճառա-

գայթեներու մեթոտին քիչ մը նման : Բայց անոր գտածը այսպիսի միայն եղաւ : Մատամ Բիւրի, եւ ռանգուն հետամուտ մը, փորձը աւելի յառաջ տարաւ : 1897ին ստանձնեց ուսումնասիրել եւ հետազոտել զանազան հանածոները որոնց մէջ ուրանիում կը գտնուի : Մատամ Բիւրի Փրոֆ. Բիւրիի հետ ամուսնանալէն առաջ Բոլոնիացի մանկամարդ ուսանողուհի մըն էր քիմիաբանութեան ի փարիզ Վաթինաց Թաղին մէջ : Շատ աղքատ էր բայց յոյժ տաղանդաւոր, եւ տէր համբերատար ճաշխատութեան այն անհուն կարողութեան որ հանճարի յատկութիւններէն մէկն է : Երբ սկսաւ շարն այն փորձերուն որոնք գտնիկա համբուաւոր ըրին, ունէր իր առջեւ այնպիսի դժուարին եւ փափուկ գործ մը, զոր միայն իրենին նման յարաւեութիւն մը կրնայ ի գլուխ հանել : Ուրանիում կը գտնուի «փիշաղէն» կոչուած հանածոյին մէջ, եւ որ կոչուած է ճիւղիկան հազուադիւտ առարկաներու կատարեալ թանգարան, վասն զի կը պարունակէ քսան երեսուն տարբեր տարրեր բազմաթիւ եղանակներով բաղադրուած : Փիշաղէն է թաւալկերայ սեւ հանածոյ մը որ կը գտնուի միայն մեկուսի տեղեր, որպիսի են Հարց լեռները, եւ ի Պոնտիա եւ ի Բորնուոլ :

Մատամ Բիւրի հազիւ թէ աշխատիլ սկսած էր անոր վրայ, եւ ահա իրեն ներկայացաւ իրողութիւն մը որ մտածել տուաւ անոր : Եւ իրողութիւնը սա էր թէ «փիշաղէն»-ն ուրանիումին հանուելէն ետքը մնացածը ուրանիումին ունեցածէն աւելի լուսատու զօրութիւն ունէր : Մատամ Բիւրի ոչ մէկուն ըսաւ բան մը : Բայց թողուց ուրանիումը եւ սկսաւ փնտռել ուրիշ բան մը, ինչ որ ըլլար այն, որ կար ուրանիումէն մնացած նիւթին կամ կղկզանքին մէջ : Այս նիւթը բոլորովին անարժէք կը համարուէր, ուստի կրնար անկէ ստանալ որչափ որ ուզէր : Եթէ ոչ, որովհետեւ Բիւրիները աղքատ էին, ռատիումը գուցէ երբեք պիտի չգտնուէր :

Մէկը Մատամ Բիւրիի այս գործը նմանցուցած է փնտռելու խուռնամբոս փողոցի մէջ կասկածեալ տնտէր մը, որ երբեք չէ տեսնուած : Յատկութիւն մը, այն է լոյս արտադրելու յատկութիւնը, էր ամէնը որով տիկինը կարող եղաւ ճանչնալ իր փնտռած անծանօթ տարրը : Գտաւ երկու նոր տարրեր, որոնց մին անուանեց Փոլոնիում, իր ծննդավայրին Փոլոնիոյ ի պատիւ : Բայց իր կեանքին մեծ գիւտը իրապէս միւսն էր, զոր կը փնտռէր, եւ որմէ իսկզբան չկրցաւ բաւական ձեռք բերել որուն վրայ կարող ըլլար փորձեր կատարել :

Այս ատեն իր ամուսինն ալ հրաւիրեց հետազոտութեան գործին, եւ այսպէս երկուքը աշխատակցեցան : Չորս տարուան համբերատար աշխատութեամբ էր որ կարելի եղաւ այնքան քանակութեամբ ռատիում ձեռք բերել, որով կարելի ըլլար ցուցնել անոր յատկութիւնները եւ ծանօթացնել աշխարհի : Բայց թէ զարմանալի բան մը կար հոն, որ յառաջ կը բերէր այդ հետքերը, յայտնի եղաւ : Եւ ուստի Փարիզի Կաճառը (Հինդ Ակադեմիան) քսան հազար ֆրանք տուաւ անոնց : Ուրիշ փորձեր ալ կատարելու համար, եւ Փարիզեան քիմիական գործարան մը հաւանեցաւ աշխատիլ հանածոյին վրայ ընդարձակօրէն : Եթէ տակաւուս չափ հանածոյ գործածուեցաւ, եւ գործողութիւնը երկու տարի տեւեց :

Բիւրիները գործողութեան առաջին ատործանները յիշեալ գործարանին յանձնեցին : Բայց երբ ռատիումը երկու հազար խտութեան եղաւ, զանիկա իրենք առին, վախճալով որ մի գուցէ վատնուի այն, եւ յետոյ զանիկա բարձրացուցին յիսուն հազարէ մինչեւ մէկ միլիոն հինգ հարիւր հազար խտութիւններու, ընդհանրութեամբ բիրեն զացումի հանելով զայն : Մինչեւ իսկ այդ ատեն ձեռք չբերին գուտ ռատիում, այլ ռատիումի քլորիտ : Այն երկու տարիներուն մէջ եթէ տակաւուս չափէն հանեցին աղի դգալ մը բան : Անտարակոյս աշխարհ երբեք տեսած չէ ասկէ աւելի գիտական երկայնամտութիւն : Բայց այդ աղի դգալը : Երբ սկսաւ ցուցնել թէ ինչ կրնար ընել, վճարեց բոլոր աշխատութիւնները : Երեք տեսակ ճառագայթ կ'արձակէր, նաեւ ճիւղում մը, ամէնքը զարմանալի յատկութեամբ :

Փրոֆ. Բիւրի կ'ըսէ թէ այդ նոյն մոգական փոշին մասններու ծայրով առնուած քիչ մը բանը ապակի խողովակի մէջ դրուելով եւ օրը քանի մը վայրկեան ճաղցկեղի դպցուելով ջնջած է անոր բոլոր հետքերը քանի մը շաբաթուան մէջ : Եթէ անիկա լուսնի (կէօզ փէրտէսի) պատճառաւ կուրացածի մը աչքի կապին կամ քունքին դպցուի, լոյսի բոցի դգացումը կուտայ, իբր թէ տրեւը յանկարծ թափանցէ անոր մթութեան մէջ :

Զարգիս մէկ լիպրա ռատիում չգտնուիր բոլոր աշխարհի մէջ : Թերեւս երբեք պիտի չգտնուի ալ : Անիկա պիտի արժէր երեքուկէս միլիոն տոլար : Յարդ անկէ արտադրուած է ապուրի գրեթէ մէկ դգալ, եւ այն ոչ թէ գուտ, այլ զանազան խտութիւններով : Եւ մինչեւ իսկ ապուրի մէկ դգալով բացատրութիւն տալու համար գիտութիւնը կը շուարի, կը չփոթի : Վարկածներու ամէն տեսակներ վտարուելու են, եւ ամէն տեսակ նոր եւ

տարօրինակ վարկածներ օրդեգրուելու են ուստի ուր բացատրելու համար, ի սկզբան խորհուրդալ թէ անիկա վերի վայր կը յուզէ զայսի պահանջանքն: Կրմնական վարդապետութիւնը բոլոր ժամանակը ոյժ արձակելով եւ սակայն երբեք չկորսնցնելով, Բայց փորձարկութիւնը քանի՜ յառաջ տարուեցաւ, ուրիշ տեսութիւններ կազմուեցան, եւ գիտութիւնը սկսած է ուստի ուսմի պատճառներուն տարագրը կամ բանաձեւը յօրինել: Եւ ահա-ւասիկ:

Նիւթի մանրագոյն բաժանումը, որ ծանօթ է գիտութեան, հիւլէն է: Հիւլէները անըմբռնելի անտիճան մանր են: Ոչ մէկ մանրադիտակով յուսալի է զանոնք գտնել: Անոնք անփոփոխելի նկատուած են: Բայց միակ բացատրութիւնը, որ կը պատշաճի ուստի ուսմի գաղտնիքներուն, սա է թէ ուստի ուսմի հիւլէն (որ ծանօթներուն մէջ ամէնէն խոշորը կը թուի) շարունակ կը կազմալուծուի, եւ իրմէ կ'արձակէ անհունապէս նուրբ մասնիկներու կամ էլէքթրոններու տեղատարափ մը որ ամէն կողմ կը թռչին «նման հրաբուխէ արձակուած հրաչէկ քարերու»: Փրոֆ. Բրեյնը ֆերտ կը հաշուէ թէ անոնք մէկ երկվայրկեանի մէջ հարիւր երեսուն հազար մղոն արագութեամբ կ'արձակուին:

Որովհետեւ այսքան անհունապէս նուրբ են եւ այսքան արագութեամբ կը սլանան այդ մասնիկները, ոչ մէկ բան կրնայ կոսեցնել զանոնք: Անոնք կրնան սահիլ երկաթի կամ փայտի մասնիկներուն մէջ տեղերէն ձիւղապէս Մաւղէրեան հրացանի գնդակը կրնայ դաւարագեղ ցանկի մը մէջէն: Մարդկային միտք չընդգրկանար անոնց անցքին:

Հարկաւ այս ճառագայթները չեն կրնար արձակուիլ յաւիտեանապէս: Ռատիումը «յամրապէս կը կազմալուծի» վճիռն ընդունած է, զիտունէ մը: Բայց անիկա այսպէս կը կազմալուծի արարչագործութենէն հետէ, եւ անկէ տակաւին կը մնայ մաս մը: Ոմանք կը կարծեն թէ ուստի ուսմի է արեւին մէկ կտորը երկրի մէջ բանտարկուած, եւ թէ թերեւս մեծ քանակութեամբ ուստի ուսմի կը գտնուէր աշխարհի մէջ երբ ստեղծուեցաւ սա: Թէ արեւը տակաւին մեծ քանակութեամբ կը պարուսակէ իր մէջ այս մետաղէն, որ պատճառն է անոր ճառագայթելու ոյժին: Երբ արեգակնային ուստի ուսմի սպառի, արեւն ալ լուսնին նման պիտի պաղի:

Թերեւս բոլոր հիւլէները, փոխանակ ամբողջ եւ հաստատուն ըլլալու, շարունակ կը մանրուին եւ ոյժ կ'արձակեն: Ռատիումը ուրանիումէն քանի

մը հարիւր հազար անգամ աւելի գործօն եւ հրաբխային է, կ'ըսուի, բայց ուրանիումն ալ իր հիւլէներէն կ'արձակէ մասնիկներ: Բոլոր հիւլէները թերեւս չափով մը ճառագայթարձակ են:

Ահա Բնութեան մէկ նոր գաղտնիքը, թերեւս նիւթին մէկ կորովը, որու հետ բազմապատկելի շոգին կամ հանքածուխը կամ երկտրականութիւնը բան մը չեն: Ռատիումի հիւլէի մը մէջ ծրարուած ոյժը կը մրցի այն ոյժին հետ զոր նոյն իսկ Նիկաարա կարող է արտադրել, եւ «հզոր հիւլէն» զարմանալի ճշմարիտ երեւոյթ մը կ'ըլլայ: Ամբողջ գիտական աշխարհը անձկութեամբ տեսնել կ'ուզէ թէ ինչ կը նշանակէ այս նոր մետաղը: Բժշկականութեան մէջ բժիշկներն ամէնն ալ փորձեր կը կատարեն: Մէկ տաճարորդ ցորեն ուստի ուսմի, ոչ բարձրագոյն խտութեամբ, եթէ դրուի ճկուն կապարէ թանձր թերթի մէջ փաթթուած ապակի խողովակի մէջ, բաւական կազմած մը կ'ըլլայ փորձեր կատարելու համար: Բժշկականութեան մէջ գործածուած քի ճառագայթը պէտք ունի կնճռոտ կազմածի եւ երկտրական հոսանքի մը: Ռատիումի վերոյիշեալ փոքրիկ քանակութիւնը ուրիշ բանի օժանդակութեան պէտք չունի:

Վիէնայի հիւանդանոցներէն մէկուն մէջ վաթսուներմէկ տարեկան մարդ մը, որուն վրայ չորս անգամ գործողութիւն կատարուած էր բերնին մէջի քաղցկեղին համար, հինգ շաբաթէն բուժուեցաւ ուստի ուսմի խողովակը քաղցկեղային ուստի ուսմի դպցնելով քանընդորս վայրկեան երկու օրը անգամ մը: Օրը քանընդորս վայրկեան գործածելով բուժուած է ձեռքի վրայի լուփուսը (տեսակ մը քաղցկեղ) երեք շաբաթէն: Երկար ժամանակեայ պալար մը, որ քի ճառագայթներով բուժել կարելի եղած չէր, կատարելապէս բուժուեցաւ ուստի ուսմի, հինգ անգամ դորմանուելէ ետքը, եւ առանց օպի թողելու: Կան բժիշկներ որոնք կը հաւատան թէ հիւժախտը կարելի է բուժել ջուրի մէջ հալուած ուստի ուսմի մէջէն անցած օդ չնչելով: Բժիշկ մը կը հաւատայ թէ ուստի ուսմի խտանը (եղալը) հրաչնքեր պիտի ընէ: Բայց խտան մը որ իր ծանրութեան հինգ հազար պատիկը ոսկի կ'արժէ, հիւանդներուն մեծ մասին անմտաշելի պիտի ըլլար:

Փրոֆ. Պէլլըրէլ Լոնտոն այցելած միջոցին ուստի ուսմի խողովակ մը կրեց իր դրպանը հոն գործածելու համար իր զաստիստութեան միջոցին, եւ տեսնեցինք օր յետոյ կուշոր մտաւ սաստիկ ցաւ մը, որ սկսաւ մորթին կարմրելով եւ վերջացաւ խորունկ վերքով մը: Ռա-

տիումի մասնակիկները որոնք դուրս կ'արձակուին խողովակին ապակիէն, կապար ծածկոցէն եւ հանդերձի թանձրութիւններէ, ճամբորդներ էին փոփոխութիւն մօրթին եւ մօին մէջէն ալ եւ հոն թողեր էին իրենց արդիւնքները:

Բայց թէպէտ ուստիումը ինք հազուադէպ է, իր ուրիշ նիւթերու ուստիումի յատկութիւններ տալու զօրութիւնը կը բազմապատկէ իր զօրութիւնները: Երկաթ մը մազնիսին ըսուելով մագնիս կ'ըլլայ: Նմանապէս զինքի ծծմբատի բեկոր մը կամ փայտի կտոր մը կրնայ օտանալ մագնական այս մետաղին բոլոր յատկութիւնները, երբ անոր ճառագայթներուն ենթարկուի: Մինչեւ իսկ ուստիումով փորձեր կատարողին մատներն ալ լուսատու կ'ըլլան:

Ռատիումի ուրիշ մէկ զարմանալի յատկութիւնը սա է որ աղամանդ կը փորձէ անվրէպ: Ճշմարիտ աղամանդը, եթէ մուծ սենեակի մը մէջ ուստիումի խողովակի մը մօտ բերուի, կենդանի լոյս կը ցուցնէ, մինչ կեղծը ազօտ եւ մուծ կը մնայ: Փրոֆ. Բիւրի ուստիումի այս զօրութիւնը փորձի նիւթ ըրաւ Լիլի մէջ հանդէսի մը առան, ի մեծ ուրախութիւն այն հիւրերուն որոնց աղամանդները ճշմարիտ էին:

ՍԱԿԱՒԱԿԵՐ ՃԱՓՈՆՑԻՆ

Ռուսեւեւափոնական պատերազմին մէջ ուստիում հայթայթելու խնդիրը յոյժ դժուարալուծելի է երկու երկիրներուն ալ, եւ կը սահմանափակէ պատերազմի դաշտը զրկուելու զինուորներուն թիւը: Ասոր մէջ մեծ առաւելութիւնը փոքրիկ կղզեցիներուն կողմն է, վասն զի առանք կարող են մեծ գործեր կատարել սակաւ ուստիումով:

Ճափոնցիք ի բնէ սակաւակեր են: Բրինձն է անոնց գլխաւոր ուտեստը հանդերձ չորացուած ձուկով, որ զրեթէ միակ միան է, եւ առատ բանջարեղէնով եւ պտուղներով երբ ասոնք կարելի է ձեռք բերել: Ամերիկացի ճանապարհորդ մը Նակագաբիի մէջ ապչեցաւ տեսնելով արագութիւնը որով Ճափոնցի այր մարդիկ եւ կիներ, մանչեր եւ աղջիկներ հանքածուխի կողովներ կը փոխադրէին տափանաւէ դէպ ի նաւ, միեւնոյն ատեն խօսակցելով, իբր թէ դաշտային հացկերոյթի մը մէջ դանուէին: Երբ կէսօր եղաւ եւ անոնք իրենց աշխատութիւնէն դադրեցան ճաշելու համար, Ամերիկացին անոնց մէջ մտաւ հասկնալու համար թէ ինչ պիտի ճաշէին: Մէկը ունէր խնձոր մը, տոմար մը մը եւ սօս մը: Ուրիշ մը ունէր սովորական երեք դգալի չափ խաշած բրինձ: Ուրիշ մը՝ եր-

կու տոմարէս եւ բրինձէ պզտիկ պաքցամատ մը, Սոխ ունեցող մարդուն հարցուց Ամերիկացին: «Այդ է բոլոր կերակուրդ» «Այո» պատասխանեց, «հիմա փոյթ չեմ ըներ աւելի ուտել, վասն զի հինգ ժամ ալ ունիմ գործելու այս կէսօրէն ետքը» «Նախաճաշիդ ինչ կերար» «Ոհ, շատ աղուոր բան մը, թաս մը բրինձ քիչ մը չոր ձկան շերտերով» «Եւ ինչ պիտի ուտես այս գիշեր գործդ լմնցնելէ ետքը» Հաւանօրէն քիչ մը խաշուած թարմ ձուկ, հազար (մարուլ), տոմարէս, սոխ եւ վարունգ»

Ճափոնցին մանկութիւնէն այսպիսի թեթեւ կերակուրներու վարժուելով մեծ տոկոսութիւն կը ստանայ: Ճափոնցի զինուորները դէպ ի Փեքին ճամբուն վրայ բոլոր միւսներէն արագ քալեցին, եւ իրիկունը պէտք ունեցան միայն մէկ բուռ բրինձի եւ աման մը եռացած ջուրի, պատրաստելու համար կերակուր մը, որ ամէն պահանջ կը լեցնէր:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԲԱԲԳԵՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԻՐԻՇԻ ՔԱՐՈՂԻՉ

Մեր բարեկամին կենդանի ձայնը իր բեմէն լսելու հաճոյքը ունեցած չենք: Իր քարոզչական ձիրքը ու տրամադրութիւնները պիտի դատենք՝ այս տարի հրատարակուած «Բարոյներ» հատորէն, որ մէկ երկու ուրիշ քարոզագրքի հետ միանալով նոր ատաղձ մատակարարած է մայրաքաղաքին հայալեզու թերթերուն:

Հատորին ընդհանուր պարունակութիւնը անմիջապէս աչքը կը գրաւէ՝ նիւթերուն ճոխութեամբ ու զանազանութեամբ: Քսաներկու քարոզ՝ բարոյական-կրօնական նիւթերու վրայ, ութը քարոզ՝ եկեղեցիին խորհուրդներուն ու վարդապետութեանցը վրայ, եւ եօթը քարոզ՝ հանգուցեալ սիրելիներու յիշատակին վրայ, — սա ուրուագիծն իսկ բաւական է ցուցնելու որ վարդապետը ո՞րքան բազմատեսակ խնդիրներու մասին Բրիտանիոյ թեան հայեացքը ջատագոված է, զոնէ իր հասկցած ձեւով: Ի պրեկանքին միջոցաւ յայտնապէս վարդապետին մշակուած լեզու եւ լուսաւորուած միտք մը պարզեւած է: Տեղ տեղ քարոզիչը կրօնական աշխարհին մէջ տիրող նախապաշարունակներուն դէմ կը խօսի, թէպէտ զանոնք որակելու, մատնանշելու եւ մերկացնելու չհամարձակիր: Կը կարծենք որ վարդապետը Հայ Լուսաւորչական եկեղեցիին հաստատուած վարդապետական բանաձեւերէն համոզմամբ բաւական հեռացած է: Հատորին վերջին կտորը, իր մօրը յիշատակին նուիրուած, շատ սիրուն խորհրդածութիւն մ'է: Պարզ հաւատք եւ բարի օրիորդ ունեցող Հայ տան-տիկինին նկարագրութիւնը գեղեցիկ պատկեր մ'է: Շատ աղղուեցանք տեսնելով

թէ վեղարաւոր զաւակը որքան կը գուրգուրայ իր պարզ ծնողին յիշատակին վրայ . եւ շատ ցաւեցանք մտածելով որ այսքան պարտաճանաչ որդի մը ծնողական սիրոյն փորձառու ըլլալու արտօնութենէն զրկուած է : Եկեղեցի մը, որ կուսակրօնութիւն կը պահանջէ իր պաշտօնեաներէն, մարդկային ընտելեան դէմ մեղանշելէ զատ՝ ինքզինքը կը զրկէ շատ լայն կարեկցութիւններէ եւ ըմբռնումներէ որ ամուսնական կեանքի մէջ միայն կտրելի են :

Հրատարակիչը հատորը աւելի դիւրագործածելի կրնար ընել եթէ էջերուն գագաթը արձանագրէր մէկ էջին վրայ՝ գրքին անունը, եւ միւս էջին վրայ քարոզին թիւը եւ վերնագիրը :

Գրքին լեզուն գեղեցիկ է, ճոխ է, եւ պերճ է : Դժբաղդաբար պերճախօսութիւնը տեղ տեղ փոխուած է ճարտասանական չափազանցութեան : «Մարդիկ հիմա ալ իրենց մեղքերուն մէջ այդ կեանքի կը տենչան, կ'ուզեն յաւիտեան համար (էջ 85) . կրօնապէս այդ վիճակին մէջ է որ մարդ կրնայ անդարդառնալ իր էութեան վրայ, որ կրնայ ...» (103) : Այս կարգի առաջուածներ Միւսիւ Ռընանի գրչին կը վայելեն, Քրիստոնէական բնմին չեն յարմարիր : Աններելի չափազանցութիւն է ըսել թէ «Եւ ետես Աստուած զի բարի է» բառերը մարդը Մենդոց գիրքը կտրժեն (121) : Մենդոց գրքին մէջ շատ համարներ կան «Ետես Աստուած»ին չափ արժէքաւոր : Ձենք հասկնար ինչ իմաստով է որ վարդապետը՝ Քրիստոսի գործերը իրարմէն կոչելէ ետքը (26) եկեղեցւոյ եօթը խորհուրդը «Քրիստոնէական կեանքի իրարմէն» կ'անուանէ (230) : Հեղինակը իր լեզուին գրական ձեւ տալու աշխատած է, յաջողած ալ է, բայց բաւական խնամ տարած չէ գանիկա պարզ, արամաբանական եւ միշտ հասկնալի ընելու : Քերականական եւ համաձայնական դժբաղդութիւններէ տառապող նախադասութիւններ շատ կան, մանաւանդ 29 եւ 30 թիւ քարոզներուն մէջ որոնք հապճեպով գրուած կ'երեւին : «Այն մեծ ... հօտին պէս» (29) : «Բայց այնքան ... որ ... այսօր» (219) : «Եւ ... քանի որ ... Բէ ... մկրտութիւնը» (246) : «Երանի ... եկեղեցիէն որոն ... հոն ... անոր ... ներքեւ» (246) : «Որովհետեւ ... եկեղեցւոյ հետ» (292, 293) : «Ամուսնական ... բազմաքարուք» (296) : «Այրաթողութիւնը ... անձնատուր» (299) : «Այն պայմանները ... ամուսնութիւնը» (299) : «Որոնք ... կարգուին» (301) : «Դիւին ... խորհուրդը» 305, 306) : «Քրիստոս շատերուն համար» (312) : «Տխուր

... կ'ընդունէին (313) : Օրինակները կրնայինք բազմապատկել : Շատ պարբերութիւններ կան գործնք մենք կրկին ու կրկին կարգալու ստիպուած ենք իմաստը հասկնալու համար, եւ անոնցմէ ոմանք անհասկնալի ըլլալու չափ մթին դուած ենք : «Քրիստոնէին ըմբռնած (մեղքը) արժանապատուութիւն մը ունի ... (անոր մէջ) մարդկային կարողութեան սքանչելի արտայայտութիւնները կը տեսնենք . հոգեխառն կատարելութեան վիճակն է այդ» (90) . — վարդապետը կամ չարաչար կը սխալի իբր Աստուածաբան, կամ չարաչար կը չափազանցէ իբր ճարտասան : Եթէ հեղինակը Անգղիերէն գիտէ, խոնարհաբար կը յանձնարարենք իրեն ուսումնասիրել Պիչերի (Ժողովական), Սըրըճընի (Մկրտական) եւ Պրուքսի (Եպիսկոպոսական) քարոզները, տեսնելու համար թէ քարոզի մը ոճը ինչպէս կըրնայ պարզ ըլլալ միանգամայն պերճ, պարզ՝ միանգամայն կորովի, պարզ՝ միանգամայն խորաթափանց : Պերճախօսութիւնը պարզախօսութիւն է :

Աւելի էական բաներու գալով, երեք տեսակէտէ քննադատելի կը գտնենք «Քարոզները» : Եւ նախ՝ Քարոզներու կազմակերպումը :

Քարոզչական արուեստին ուսանողները գիտեն որ Քարոզը գեղարուեստական արտադրութիւն մ'է, եւ քարոզ մը՝ որպէս զի կատարեալ ըլլայ, անոր երեք մասերը, այսինքն՝ նիւթը կամ վերնագիրը, բնաբանը, եւ փաստը, համեմատութեան եւ ներդաշնակութեան մէջ պէտք է ըլլան : Նիւթը՝ բնաբանին խտացումն է, եւ փաստը, կամ բուն քարոզը, բնաբանին ընդլայնումն է : Այս սկզբունքը ներկայ հատորին մէջ շատ անգամ արհամարհուած է : Դիւին և Քրիստոնէան (11րդ) քարոզին՝ բնաբան ընտրուած է, «Եւ մի՛ արբենայք գինւով յորում զեղիութիւն է, այլ մանաւանդ լցաւորք Հոգւով» (Եփես. Ե. 18) : Այս ընտրութեան մէջ գտնէ երկու անտեղիութիւն կայ : Առաջեալը Սը. Հոգիին մի յառուկ գործը կը շեշտէ, ո՛չ թէ արբեցութեան մեղքը, եւ վարդապետը՝ ասիկա բնաբան ընտրելով արբեցութեան դէմ խօսելու, առաջնակարգ կ'ընէ ինչ որ Առաքեալին մաքին մէջ երկրորդական կամ երրորդական է : Շատ աւելի պատշաճ բնաբան մը կրնար գտնուիլ : Նաեւ կը կարծենք որ վարդապետը սխալ կը մեկնէ բնաբանը : Առաջեալը Սուրբ Հոգիին վրայ կը խօսի, բայց վարդապետը՝ թէպէտ բնաբանին մէջ ուղիղ օրինակած է՝ զխաղիք տառով, քարոզին մէջ կը խօսի հոգիին, — մարդուն հոգիին — վրայ, եւ «Հոգւով լեցուիլը» կը մեկնէ «Չտկարանալ, չիյնալ մոլութիւններու մէջ» : Եթեանքորք քարոզին բնաբանը մեր

Տէրոջը հրաժեշտի խօսքերէն առնուած է, «Ձայս խօսեցայ ընդ ձեզ զի մի՛ գայթակղեսիք» (Յով. Ժ. 2. 1)։ Ձենք հասկնար թէ այս համարէն՝ «Բիրերը եղածին պէս տեսներու վրայ քարոզ մը ինչպէս կրնայ հանուիլ, կամ օրինակ առնենք Յորք քարոզը։ Նիւթն է՝ Բրիստոս ինչպէս կ'ըմբռնէ աշխարհը» այս բանաձեւին պատշաճող բնարան մը կրնար ըլլալ՝ «Ես չեմ յայտ աշխարհէ» (Յով. Ը. 23)։ Վարդապետը ընտրած է, «Որ գտանէ զանձն իւր՝ կորուսցէ զնա, եւ որ կորոյս զանձն իւր վասն իմ՝ գտցէ զնա» (Մատ. Ժ. 39), բնարան մը, սակայն, որ նիւթը չօչափեր։ Քարոզը կը փաստաբանէ որ ճշմարտութեան հետամուտ ըլլալը՝ ընտանեկան եւ ուրիշ տեսակ կապերը կրնայ քակել։ Ահա, ուրեմն, քարոզ մը որուն վերնագիրը, եւ բնարանը, եւ փաստը երեք անշատ բաներ են։ Նոյնօրինակ ձախորդութիւն մը կայ 16րդ քարոզին մէջ որուն վերնագիրը «Բարեկամութեան Ուրացումը» չօչափող բնարանը՝ «Տէր, Տէր, բաց մեզ» չէ, «Ոչ գիտեմ զձեզ» է։ Թող որ արդէն վերնագիրը առարկելի բանաձեւ մ'է։ Միթէ՞ Տէրը կրնայ ուրանալ իր բարեկամները։ Քա՛ւ լիցի։ «Ոչ գիտեմ զձեզ»ը փեսային բարեկամներուն ուղղուած չէ։

Դարձեալ, քարոզներուն ներքին կազմութեան մէջ խորհուրդներու տրամաբանական յաջորդութիւն եւ զարգացում չենք տեսներ։ Նիւթ մը առնել, զանիկա բանաձեւել, վերլուծել, ապացոյցներով հաստատել, անոր պարունակած ճշմարտութիւնը աստիճանաբար պարզել ու ընդլայնել, այնպէս որ ունկնդրին կամ ընթերցողին մտքին վրայ հաւաքական տպաւորութիւն մը գործուի, այս առաքինութիւնը կը պակսի «Քարոզներին»։

Երբեմն քարոզիչը նիւթին պարագաներուն վրայ այնքան կը ծանրանայ որ բուն նիւթին տեղ չմնար։ հետեւաբար քարոզը կը վերջանայ եւ նիւթը փակուած կը մնայ։ Չոր օր. ութերորդ քարոզին նիւթն է «Բրիստոնէական Սէրը», եւ բնարանը՝ «Որ սիրէ զհայր կամ զմայր առաւել քան զիս, ոչ է ինձ արժանի» (Մատ. Ժ. 37)։ Յայտնապէս նիւթն է Սէր «Բրիստոնէական Սէրը»։ Քարոզին ստորաբաժանումներն են, (ա) Ընտանեկան սէրը, (բ) Շուկայի սէրը, (գ) Գիտութեան սէրը։ Ընթերցողը կ'ականկալէր որ քարոզիչը բոլոր ուժովը եւ եռանդովը պիտի ծանրանայ այն սուրբ ու բոլորք սիրոյն վրայ որուն առարկան է Փրկիչն Յիսուս։ Ընդհակառակն, հարեւանցի դիտողութիւններով եւ քանի մը ուղղակի նախադասութիւններով կը բաւականանայ հեղինակը։ Բարե-

բաղդաբար, յաջորդ քարոզին մէջ առիթ կը գտնէ անդրադառնալու նոյն նիւթին, եւ այդ քարոզին վերջաբանը ամբողջ գրքին մէջ ամէնէն գեղեցիկ ու քաղցր կտորներէն մէկը եղած է։

Քարոզներուն կազմութեանը վերաբերող ուրիշ թերութիւն մը սա է որ վարդապետը շատ տեղ խորհուրդը լեզուին զո՛հ տուած է։ Լեզուն նպատակ ունի խորհուրդը ի լոյս հանել, բայց վարդապետին լեզուն տեղ տեղ խորհուրդը նսեմացնելու ծառայած է։ Երբեմն ալ այնքան ջանք ըրած է ոճը ճարտասանական ձեւերով եւ ճոխ բառերով զարդարելու որ ընթերցողը, փոխանակ հոգեւոր ճշմարտութիւնը դիտելու եւ անկէ ազդուելու, պարզապէս մատենագրական արտադրութեան մը հանդիսատես կ'ըլլայ։ Այս կարգէն է, ըստ մեզ, առաջին քարոզը՝ զոր երեք անգամ կարդացինք, ըմբռնելու համար «Բրիստոսի խաղաղութիւնը»։ Քարոզիչը գեղեցիկ բաներ կը խօսի եւ գեղեցիկ կը խօսի, բայց իր նկարագրած խաղաղութիւնը մեր մտքին չօչափելի չեղաւ։ Ընկերական վիճակ մ'է ուր շահերու ընդհարումը եւ ոյժերու բաղխումը անկարելի պիտի ըլլայ (տես Ես. Բ. 4)։ Սրտի անվրդով հանդարտութիւնն է որ Բրիստոնէին մէջ պիտի բնակի հակառակ ամէն տեսակ արտաքին տաղնապներու (տես Յով. Ժ. 2. 33)։ Աստուծոյ մեր հետ հաշտուիլն է զոր մեղաւորը պիտի գիտնայ երբ որ հաւատքով Բրիստոսի անձնատուր ըլլայ (տես Հռով. Ե. 1)։ Կամ ինչ է։ (Փակագծի մէջ դիտենք որ նոյն քարոզին մէջ Եր. ԺԲ. 14ը սխալ օրինակուած է։ «Երբ որ պիտի ըլլար. դերանունը «Սրբութիւնը» միայն կը յաւաքերէ»)։ Նմանապէս երկրորդ քարոզը՝ որ Բրիստոսի մեծութեանը վրայ կը ճառէ։ Մեծութիւնը ճոխութեան մէջ չէ, արտաքոյ կարգի կարողութիւններուն մէջ չէ, իմաստութեան մէջ չէ։ Ուրեմն ինչ բանի մէջ կը կայանայ Բրիստոսի մեծութիւնը։ Ասոր վրայ հարեւանցի, համառօտ եւ միջին կերպով կը խօսի հեղինակը, եւ որոշ զաւափար մը չտպաւորուիր ընթերցողին վրայ։ Թեւեւ ամէնէն տխուր օրինակը չորրորդ քարոզն է, — «Սուրբ Հոգին Բրիստոնէական Տնտեսութեան մէջ»։ Կրկին եւ կրկին կարդացինք այս քարոզը, բայց չկրցանք ըմբռնել թէ Սուրբ Հոգին ինչ է, եւ ինչ պաշտօն ունի Բրիստոնէական Տնտեսութեան մէջ։

Քարոզի կազմութեան տեսակէտէն դիտելով, հատորին մէջ ամէնէն ընտիր քարոզը տառնուհինգերորդն է՝ «Անխռով փառաց մէջ», որ շատ ներդաշնակ, խորիմաստ եւ չինիչ քարոզ մ'է։

Մեր երկրորդ զիտողութիւնը՝ քարոզագրքին Մեծ-Նիւ-Շիւ վերաբերմամբ է։ Քարոզագրքի մը Մեծ-Նիւ-Շիւ Քրիստոս միայն կրնայ ըլլալ։ Քարոզները՝ իրրեւ աժողջութիւն մը, եւ իւրաքանչիւր քարոզը առանձինն, Քրիստոսէ պիտի բղխին, Անոր վրայ պիտի կեդրոնանան, զԱնիկա պիտի պատկերացնեն, եւ Անոր պիտի առաջնորդեն։ Ներկայ հատորը արդեօք յաջողած է սոյն նպատակը իրագործել։

Կենդանի եւ կենդանարար ոյժ մը կայ Աւետարանէն ըզխող, ոյժ մը որ մեղաւորը Քրիստոսի ոտքը կը բերէ կը նետէ, եւ հաւատացեալը Սիրելիին սիրոյն մէջ աւելի խորապէս կ'ընկղմէ, ոյժ մը որ հոգեւոր կեանքը հաւատացեալին համար իրական փորձառութիւն կը չինէ, ահա այս տարրը կը պակսի Բաբգէն վարդապետին քարոզներուն։

Բայց չէ՞ որ վարդապետը գրեթէ ամէն քարոզի մէջ Քրիստոսի վրայ կը խօսի։ Այո, կը խօսի արդարեւ, սակայն պատմութեան Յիսուսին վրայ կը խօսի, փորձառութեան Քրիստոսին վրայ չխօսիր։ Կը պատմէ թէ երկու հազար տարի առաջ Նազովրեցի ինչ ըրաւ կամ ըսաւ, բայց առով գրեթէ կը բաւականանայ, եւ նոյն Անձը, համարձեալ եւ կենդանի Տէրը, ընթերցողին մտքին ու սրտին տրամադրութիւններուն առջեւ չներկայացնէ։ Աւետարաններուն Քրիստոսը այսօր կայ։ Ի՞նչ թէ այլաբանօրէն, հապա նկարագրապէս կայ։ ոչ միայն ճշմարտութեան ձեւով, հապա նաեւ իրրեւ կենդանարար Անձ կայ։ ոչ միայն գրքին մէջ, հապա նաեւ հաւատացեալին սրտին մէջ կայ, այս բաներուն վրայ գրեթէ կը լռէ վարդապետը։ Սուրբ Հոգին կայ, ոչ միայն իրրեւ ճշմարտութիւն կամ իմաստութիւն, հապա իրրեւ Աստուած ինքը կայ։ Սուրբ Հոգին մարդուն կու գայ, կը յանդիմանէ, կը համոզէ, կը նորոգէ, կը սրբագործէ, կ'առաջնորդէ, Քրիստոս կու տայ Սուրբ Հոգին, եւ մարդը կ'առնէ Սբ. Հոգին, «եթէ ոք զՀոգի Քրիստոսի ոչ ունի, ապա չէ՛ նորա»։ Այս բաներուն վրայ վարդապետը չքարոզեր։

Այս մէկ — բայց մեծ — թերութիւնը անորոշ եւ հարեւանցի հանգամանք մը տուած է քարոզներուն։ Աստուծոյ վրայ բաներ կը կարգատ, բայց Աստուած ինքը խղճիդ առջեւ իրրեւ կենդանի մէկը չներկայանար։ Ծշմարտութիւնը բանաձեւ կ'ըլլայ մտքիդ մէջ, ոյժ չըլլար սրտիդ մէջ։ Բառով ու խորհուրդով կը զբաղիս, Քրիստոսի հետ անձնական չլուծ մը, առեւտուր մը չես ունենար։ Կը հիւսնաս քարոզին ոճին ու ճառին վրայ, բայց անոր Փրկչին աղօթելու մղում մը, ստիպում մը չես

առներ քարոզէն։ Եւ ինչո՞ւ։ Որովհետեւ քարոզիչին հայեցակէտը վերէն, — Քրիստոսը — չէ, հապա վարէն, — մարդը — է։ Որովհետեւ վարդապետը կը բարոյախօսէ քան թէ կը քարոզէ։ Որովհետեւ քարոզները Քրիստոսակեդրոն չեն։ Քանի մը օրինակներ առնք։ — «Հաղորդութիւն եւ Քրիստոնէութիւն» (ԺԲ քարոզ) հարստութեան տնտեսական օրէնքներուն եւ գործածութեան վրայ կը խօսի։ Բայց թէ մարդը կրնայ իր հարստութիւնը Քրիստոսի նուիրել, եւ Քրիստոս կրնայ նոյնը ընդունիլ, իւրացնել, եւ իւր փառքին համար գործածել, — ասոր վրայ բան չըսուիր։ «Գինին եւ Քրիստոնեան» (ԺԱ) քարոզին մէջ վարդապետը բարոյական ճառ մը չինած է ապացուցանելու թէ գինովութիւնը մարդուն արժանապատուութիւնը կ'արատաւորէ, բայց չհամարձակիր ըսելու թէ գինեմոլութիւնը մեղք է Քրիստոսի դէմ, եւ Քրիստոս կրնայ մարդը ազատել այս մեղքէն։ — «Մեղքը եւ Քրիստոս» (Ժ) քարոզին մէջ վարդապետը մեղքը թերութիւն մը կը չինէ, եւ Քրիստոսի գործը մեղքի վրայ սխալ ըմբռնում մը չտկել կ'ըլլայ։ «Սուրբ Հոգին» (Ե) քարոզը՝ Աստուածային իմաստութեան վրայ կը ճառէ, բայց Սուրբ Հոգիին վրայ չխօսիր։

Ամիոփելով մեր զիտողութիւնը, կ'ըսենք թէ Բաբգէն վարդապետ Քրիստոնէական ճշմարտութեան կը նայի հոգեխօսական եւ բարոյական տեսակէտէ։ Թէ իր քարոզները Քրիստոսակեդրոն չեն։ Թէ ներկայ քարոզագիրը մարդիկը Քրիստոսի հետ ծանօթացնելու եւ Քրիստոսի մէջ պահելու առաքինութիւնը չունի։

Մեր երրորդ քննադատութիւնը քարոզագրքին Աստուծոյ հետեւի վրայ պիտի ըլլար։ Ստիպում եմք ձգեզ զանիկա։

Մեր զիտողութիւնները բարեկամական ոգիով կ'ուղղենք։ «Բողոքական նախապաշարմամբ» չենք գրեր։ Եւ հոս պարտք կ'զգանք խոստովանիլ որ վերը մատնանշուած թերութիւնները կրնան վերաբրուիլ նաեւ Հայ Բողոքական քարոզիչներու մեծամասնութեանը, եթէ ոչ ամէնուն։

Հատորին բարեմասնութեանցը վրայ արդէն խօսած ենք։ Կը գնահատենք վարդապետին իմացական մշակութիւնը, ճարտարախօսութիւնը, խորհուրդներուն ճոխութիւնը, եւ եկեղեցիին ծառայելու մասին բարի զիտաւորութիւնը։ Շատ կ'ուրախանենք որ կարդացող, խորհող եւ գրող վարդապետ մը աւելցած է եկեղեցիին սպասաւորող զաւակներուն վրայ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ԱՆՀՐԱՅԵՇՏ

Անցեալ տարուն Աւետիքի 39 թուով պնասակարը Դպրոցներու մէջ խորագիրը կրող յոգուածով մը մեր զաւակներուն բարոյապէս մեծաւոր քանի մը կէտեր նշանակեցինք եւ կոչ ըրինք համայնքին, որպէս զի կտակածանօք դիտեն դպրոցներն ու դասատուները մինչեւ որ անոնք փրկուին աննկարագիր եւ անարժան դասատուներէ եւ հասնին այն բարձրագոյն նկարագրին որ պիտի ապահովէր մեր զաւակաց առողջ դաստիարակութիւնը : Մեր գրուածքը այն ատեն չենք գիտեր ինչ ապաւորութիւն ձգեց, միայն մեր փափաքն էր որ անգամ մը համոզուէին սա ճշմարտութեան թէ ամէն դպրոց կրթավայր չէ՝ եւ ամէն ուսուցիչ դաստիարակ չէ : Անոնք շատ հեղ կը ջլատեն մեր զաւակներու բարոյական ուժերը, կ'ապականեն ու կ'եղծանեն : Ասոնք փորձով հասկցուած ճշմարտութիւններ են, դպրոցներ կը տեսնենք մօտը եւ դպրոցներու համար կը լսենք հեռուէն թէ պարզապէս ապականութեան բոյներ են : Կոն աշակերտները, բառին լեցուն իմաստով, կը սրիկայանան ու կ'ապականին :

Խեղճ ծնողքներ, այս էր ձեր ակնկալութիւնը : ասոր համար կը տառապէիք վաստակաբեկ շահելու քանի մը փարա եւ տալու դպրոցներու որ ապականեն ձեր զաւակաց բարոյականը : Որեւէ տեղ մարդիկ դպրոց բացած չեն սրիկայացնելու համար :

Այդ նպատակին համար բաւ են փողոցներ, քաղինօ, թատրոն, եւն : Այդ վայրերու մէջ ձրիապէս պիտի ըլլան ինչ որ կ'ըլլան արդէն այդ վարկաբեկ ու ապականեալ դպրոցներու մէջ ձեր ծախքով :

Ով ժողովուրդ, դպրոցավարներ ու հոգաբարձուներ, փոխան խորխտալու՝ ամօթահար եւ կարմրած՝ վար ծոցեցէ ձեր գլուխը եւ սոսկացէք ծանր պատասխանատուութենէ մը, երբ բարոյապէս եւ կրօնապէս ինկած դպրոցներ կը պահէք, որոնք ընկերականութեան համար ապականուած ու փճացման պատրաստ սերունդ մը միայն կը պատրաստեն :

Ձեզի կը բարձրացնեմ ձայնս, ով պարզամիտ հայրեր ու մայրեր, մի վստահիք, մի յանձնէք ձեր զաւակներն այնպիսի դպրոցներու որոնք ձեզի սուգ ու արցունք պատճառող կրթութիւն մը կու տան ձեր զաւակաց : Եթէ ձեր ձեռքին մէջ բաւական ուժ ունիք, դպրոցէն դուրս հանեցէք

այն դասատուները որոնք կը վատթարացնեն ձեր զաւակաց հոգին եւ նկարագիրը՝ իրենց կործանիչ վարդապետութիւններովը եւ աննկարագիր կեանքովը : Իսկ եթէ կը պակսի այդ ուժը ձեր քով, կանխեցէք անկէ դուրս հանել ձեր զաւակները շաւաղոյն դպրոցի մը խնամքին յանձնելու : Համակրելի ծնողքներ, ամենակարեւոր եւ կենսական խնդիր մ'է որ երկրորդ անգամ ըլլալով ձեր ունեւորութեան կը յանձնարարեմ : Ո՛ր քաղաքի կամ միջավայրի մէջ ալ որ ես, հեղ մը ուշաբէ ինծի հետ կապածելու այն դպրոցին վրայ ուր կը յղես զաւակդ : Հետաքրքիր եղիր ճանչնալու զաւկիդ դասատուները եւ անոնց նկարագիրը, հետաքրքրութիւնդ բաւ պիտի ըլլայ համոզելու քեզ դատողութեանցս ճշմարտութեանը :

Մեր անցեալ տարուան գրածին վրայ շեշտ մը դրած ըլլալու համար այսքանը բաւ համարելով անոր իբր շարունակութիւն պիտի յաւելում, ինչ պէտք է ըլլայ դպրոցներու մէջ անհրաժեշտը :

Մարդս բարոյապէս ինկած է, եւ կ'ըսուի թէ այդ անկուժովը «իր մէջ մտաւոր եւ բարոյական կարողութեանց հաւասարակշռութիւնը աւրուած է՝ հակումներ ունենալով դէպի վարը, յոռին եւ անասնականը» : Այս հակումները երբեմն զօրաւոր են ժողովրդականութեամբ եւ աւելի կը զարգանան ընտանեկան, ընկերական եւ միջավայրի յոռի ազդեցութեան ներքեւ : Մարդկային սեռը իր այս ինկած վիճակէն վեր առնելու պէտքը անհրաժեշտ ըրած է ամէն ազգի եւ ցեղի համար կրօնական եւ բարոյական դաստիարակութիւնը : Ուստի ընտանիք, դպրոց ու եկեղեցի, որոնք մարդկային սեռի երեք գլխաւոր կրթավայրերն ըլլալու կոչումն ունին, կրթելու գործին մէջ պէտք է իրենց միակ նպատակ ունենան, որպէս կ'ըսէ Թէյթ Ժմեր ընտելութեան այլազան կարողութիւնները իրենց նախկին մաքուր եւ ներդաշնակ վիճակին վերադարձնել մտրակելով մարդուն մէջ մտաւոր եւ բարեբար հակումները, ու զսպելով անձնասէր ու անասնական հակումներու անյարմար գործունէութիւնը» : Սակայն ցաւալի իրողութիւնը մեր մէջ այն է թէ, քիչ բացառութեամբ, ընտանիքներ շատ հեռի են իրենց ծոցին մէջ ծղող ծաղկող սերունդին ճշմարիտ դաստիարակներն ըլլալէ : Անոնք ալ իրենց կարգին պէտք ունին դաստիարակուելու եւ բարեկարգուելու : Իսկ եկեղեցիներն ալ գրեթէ նոյնքան ապիկար կամ անտարբեր են իրենց ծոցին մէջ մկրտուող եւ իրենց հովանաւորութեան տակ ապրող մատաղ սերունդը չարէն փրկելու, բարի եւ օգտակար ընելու գործին մէջ, որը եկեղեցւոյ

ու եկեղեցականին ամենաբարձր պարտականութիւններէ մէկն ըլլալու էր : Եկեղեցիները թերեւս ժողովրդեան զաւակաց անուանական դպրոց մը տալով այդ պարտականութեան հաշիւը կը փակեն եւ ատով իրենց խիղճը կը հանդարտեցնեն : Բայց պտկէ աւելին էր իրենց ընելիքը , պէտք էր անոնց ետեւէն զանոնք փնտռելու երթային իրենց ճամբաներուն , մոլորումներուն ու լքումներուն մէջ , բայց բանը այնպէս չէ , մատաղ սերունդը լքուած է , եկեղեցւոյ բեմը բան չի խօսիր անոնց : Եկեղեցին անոնց բարեխառնութեամբ համար , անոնց հոգեկան վիճակին ու մատաղ կեանքին յարմարող միջոցներու վրայ չմտածեր եւ զարժանը չտնօրիներ :

Ահա մեր մէջ իրաց այս վիճակը կը ծանրացնէ , կը դժուարացնէ դպրոցներու եւ դասատուաց պարտականութիւնը եւ գործը : Ինչ որ չի տար ընտանիքն ու եկեղեցին՝ նոյնը դպրոցը պիտի տայ , ինչ բանի մէջ որ կը պակասին ծնողք ու եկեղեցականք , նոյնը պիտի լրացնեն դասատուները , թէպէտ եկեղեցի , դպրոց եւ ընտանիք ձեռք ձեռքի տուած մէկմէկու փոխադարձ օգնականներ ըլլալու էին : Բայց եթէ դպրոցներն ալ թերանան իրենց կոչումը չճանչնալով , եթէ դասատուն ալ իր բարձր պաշտօնին գիտակցութիւնը չունենայ , ու Աստուծոյ եւ մարդոց հանդէպ իր պարտականութեանց մէջ անհաւատարիմ ըլլայ մոռնալով մանկան մէջ հոգին , բարոյականը կամ Բրիտանոնէական նկարագիրը , աւանդ , այն ատեն մեր մատաղ սերունդը , հոն ալ լքուած իր հոգեկան անկումին եւ յոռի հակումներուն մէջ , փոխան հրեշտակ մը ըլլալու , ուսեալ հրէջ մը պիտի դառնայ , որոյն մոյշները արդէն չեն պակսիր մեր շուրջը :

Մեր այս նախընթաց խորհուրդները եւ դիտողութիւնները դպրոցներու մէջ կրօնական ու բարոյական դաստիարակութեան պէտքը անհրաժեշտ կ'ընեն , մանաւանդ այսպիսի բնապաշտ եւ նիւթապաշտ ժամանակի մը մէջ :

Մարդիկ պէտք ունին ուսանելու , բայց ամէնէն վեր պէտք ունին բարեկրթուելու : Ուսումը ներկայ իսկ հոգեկան կրթութիւնը ապագայ կամ յաւիտենական կենաց համար պէտք է : Մարդիկ առանց ուսումի կրնան ապրիլ , բայց առանց բարոյականի կը տառապին ու կը մեռնին : Առանց ուսումի ժողովուրդ մը տգէտ կը մնայ , իսկ առանց բարոյականի կ'ապականի եւ կը ջնջուի աշխարհիս վրայէն :

Մտաւոր ուսումը կամաւոր է , բայց բարոյական կրթութիւնը ստիպողական եւ անհրա-

ժեշտ է մարդու համար : Մենք հեղինակը չենք այս գաղափարին , Աստուած հրամայած է զայդ , մարդու երկար կենաց պատմութիւնը փորձով հաստատած է անոր անհրաժեշտութիւնը : Բայց տակաւին ցաւալին այն է թէ անոր պէտքը ժխտողներ չեն պակսիր գործնականին մէջ : Ամէն դպրոցի համար ապահովապէս կրնանք ըսել թէ աստիճանաւ կը սնուցանէ մանկան միտքը , բայց ամէն դպրոց նոյն հոգը չունի սիրտը եւ հոգին սնուցանելու համար :

«Կրօնքը գեղծում մ'է» : «Կրօնքը անպէտ է» : Ահա քաղաքները կարգ մը ինքզինքնին փրկսփայ կարծող , բայց միշտ տափակ , միշտ աննկարագիր դասատուներու , որոնք կը յուսան իրենց այդ վարդապետութիւններովը արդարացնել իրենց մեղքը , եւ արդար դատաստանէ մը փրկել իրենց յոռի եւ աննկարագիր կեանքը : Եւ դու ի՞նչ բարոյական կրթութիւն կը յուսաս այսպիսի դասատուներէ զաւկիդ համար : Մենք հոս , դուրս ձգելով մեր հաշիւէն այս կարգի դասատուներն ու դպրոցները , կը դառնանք անոնց որոնք իրենց նպատակ ունին նաեւ աշակերտին կրօնական եւ բարոյական դաստիարակութիւնը :

Մենք ասոնց նախառակին ըսելիք չունինք , սակայն անոնց հետեւած ընթացքը քիչ մը քննադատելի ըլլալ կը թուի մեզ : (Ծառանակելի)

ԲԻԻՐԱԿՆ ԵՒ ԱՒԵՏԱՐԵՐ

Մեր վերաբերման անոնց հանդէպ

Ցաւալի է որ ներկային մէջ մեր Հայ գրականութիւն իր անկումի շրջանն է որ կը բոլորէ : Սակայն աւելի ցաւալին այն է որ կարգ մը մանուկ հրապարակագիրներ կամ գրագէտի հովեր առնող համբակ միտքեր չեն տեսներ կամ տեսնել չեն ուզեր մեր տոհմային գրականութեան այդ անկեալ վիճակը , որպէս զի անոր դարմանը փնտռեն : Անոնք , փոխանակ այս գրական խղճալի վիճակին վրայ ողբալու , իրենց թացիկ գրականութիւնովը հպարտացած են : Ներկային մէջ ձեռքդ առ օրաթերթերն ու չաթաթաթերթերը , անոնց մէջ պիտի գտնես , քիչ բացառութիւնով , անհատական հաշիւներու , անձնական կիրքերու եւ անբարոյականութեան շուրջը դարձող խժեռանքներ ու Զուլայական վրանբացութիւններ , որոնք , չինիչ յոգուածներ ըլլայէ շատ հեռու , հանրութեան թէ՛ մտաւորական եւ թէ՛ բարոյական անկմանը պատճառ կ'ըլլան :

Մեր Հայ գրականութեան այս արգահանելի վիճակին վրայ ողբացող իմ մէկ պատուական բա-

բեկամս, որ գրականութեան քիչ սիրահար չէ, իր մէկ նամակովը գաւառի խորերէն սապէս կը գրէ. «Իրաւ է թէ արդի գրական հրապարակը գրաւիչ հանգամանք մը չունի: Թերթերը — քիչ բացառութեամբ — համբալ ձեռքերու յանձնուած են, հետեւաբար գրչի վարպետները անկիւն անկիւն քաշուած՝ իրենց առօրեայ պարտականութեանց շրջանակին նուիրուած են: Սակայն ինչ ալ ըլլայ, կարեւոր է գրել, լուրջ յօդուածներով կրթել ժողովուրդին միտքն ու հոգին, հակազդել մանաւանդ այն թացիկ գրականութիւնը որ կարգ մը ցախաւեր գրիչներ մշակել կը ճգնին՝ ի միաս հանրային ողջ բարոյականութեան: Ինչ կրնանք յուսալ այն կարգ մը հրապարակագիրներէն . . . որոնք արհամարհանքով կը վերաբերուին Ս. Գրոց դէմ, որ ինքնին ամբողջական գրականութիւն մըն է եւ գրականութեանց թագուհին» Այլ հարկ չեմ տեսներ բարեկամիս ըսածներուն վրայ բան մը աւելցնել, քանի որ ան իր քանի մը տողերովը կարող եղած է այնքան որոշ գոյներով պատկերացնել մեր գրականութեան ներկայ խղճալիութիւնը: Երանի՜ թէ գրական վերածնութեան դարը սկսել իսկոյն, եւ ոսկեգիրիկ գրիչներ հրապարակի վրայ վիտացող ցախաւերները վանէին դուրս գրականութեան սահմաններէն, իրենց հմտալից ու բարոյապէս չինիչ յօդուածներովը լեցնելով լրագրութեան պատուական էջերը:

Այսչափս բաւական մեր ընդհանուր Հայ գրականութեան մասին: Դանք քիչ մըն ալ մեր Հայ Բողոքականութեան տեսնելու համար թէ ան ինչ վիճակի մէջ է գրականութեան մասին: Ապացոյցներու եւ փաստերու պէտքը չկայ ցուցնելու համար թէ Հայ Բողոքականներս գրականութեան մէջ քիչ ծառայութիւններ ունեցած չենք: Տեսնելու աչք ունեցողներ եւ քիչ շատ տրամաբանութեան տէր եղողներ իսկոյն պիտի հասկնան մեր ափ մը ժողովուրդին համեմատական դիրքը գրականութեան մշակութեանը մէջ, որ եթէ աւելի չէ, պակաս ալ չէ, ամբողջ ազգին բռնած դիրքէն: Զգելով իսկ մեր հեղինակները, լրագիրներու համեմատական թիւը բաւական է սոսկա հաստատելու, Հայ Աւետարանականներս երկու կարեւոր թերթեր ունինք, Բիւրաֆն եւ Աւետաբեր (տղայոց Աւետաբերն ալ հաշուի առնելով երեք), որոնք համեմատաբար աւելի են մեզ քիչուորներու համար քան որ են այժմ հրապարակի վրայ գտնուած շատ մը Հայ թերթեր ամբողջ Թրքահայոց համար: Գիտեմ, ոմանք արհամարհանքով պիտի ըսեն թէ

Բիւրաֆն եւ Աւետաբերն ալ լրագիրի կարգ չենելու է, որոնց մէջ, մանաւանդ վերջինին, գրական ըսուելիք յօդուած մը չկայ: Այլ ամէնը կրօնական աւելորդաբանութիւններ են, զորս կարգալու համար Բողոքական մը ըլլալու է: Ճշմարիտ է թէ մեր թերթերուն մէջ կրօնքը եւ բարոյականը կը բուրբ, անոնց էջերուն վրայ չեն տեսնուիր պարզ վէճեր ու վիճաբանութիւններ, սնտոի աւելորդաբանութիւններ ու Քրիզանթեմական ստորնաբանութիւններ, որոնց յարած է ներկայ սերունդը եւ ցաւալի է ըսել թէ կը կարծէ որ ատոնք են Հայ գրականութիւնը կազմող տարրերը: Մենք Հայ Աւետարանականներս կը պարծինք մշակելուն համար մեզ շրջապատող գրականութենէն տարբեր — կրօնական եւ բարոյական — գրականութիւն մը, որ որքան ալ ներկային մէջ շատերուն ծաղու առարկան ըլլայ, սակայն լուրջ խորհողներ արդէն տեսած են, ու ժամանակն ալ վերջապէս երեւան պիտի հանէ, թէ մշակութեան յարմարն եւ օգտակարն է:

Նպատակս չէր այսքան երկարօրէն գրել գրականութեան վրայով: Բայց գրիչս անզգալաբար սահեցաւ այդ կողմը: Կ'ուզէի վեր բերել մեր, Հայ Աւետարանականներուս, վերաբերումը մեր Բիւրաֆնին ու Աւետաբերին հանդէպ:

Ուրախ ենք որ սակաւաթիւ ժողովուրդ մը ըլլալով մէկտեղ կարող եղած ենք երկու պատուական շարաթաթերթեր ունենալ: Բայց նոյն ատեն ցաւը կու գայ մեզ պատել, երբ կը տեսնենք որ մեր վերաբերումը անոնց հանդէպ՝ ակնկալուածին չափ քիչ ու սպասուածին չափ քիչ լիբերալն է: Ինչ օգուտ ունի թերթ ունենալը, եթէ պէտք եղած աջակցութիւնը զացուի անկէ: Լաւ կը յիշեմ, քանի մը տարիներ առաջ, երբ Բիւրաֆնն զըրկուած էինք, մեծ աղմուկներ հանեցինք որպէս զի անիկա վերաբացուի: Վերջապէս Փրոֆ. Ճէճիգեանի ձեռնբեցութիւնովը ու զոնողութիւնովը վերաբացուեցաւ ու մենք լոնցինք մեր ուրախութենէն, բայց մինչեւ հիմա ինչ ըրինք Բիւրաֆնի յառաջդիմութեանը եւ կամ գոնէ անոր շարունակմանը նպաստող: Զէ՛ որ ամէն մէկս մէյմէկ կողմ քաշուեցանք: Զէ՛ որ մեր գրիչները, փոխանակ Բիւրաֆնի էջերը զարդարող հմտալից յօդուածներու համար գործածելու, դարակներու մէջ փոշտեցուցինք: Կ'ըսուի թէ ինչ ընենք, թերթին վարչական եղանակէն քոչ չ'մնացինք, անոր համար ատիպուեցանք մեր գրիչները մէկ կողմ նետել: Բայց ինչ ըրինք այդ վարչական եղանակը կարգաւորելու համար: Կ'ըսուի որ թերթ մը իր ձեռնհաս խմբագիրէն զատ կարող վարչի մարմին

մը ունենալու համար դրամի ու քաջալերութեան կը կարօտի: Բէ-բաշի բաժանորդները աւելցնելու ու զայն մեր ժողովուրդին մէջ ընդհանրացնելու ջանքեր ըրինք: Յաւալի է որ մեզմէ շատեր, նոյն իսկ դպրոցներու մէջ պաշտօնավարող ուսուցիչներ ու ուսուցչապետներ, իրենք առաջինը հանդիսացած չեն բաժանորդ գրուելու, իրենք՝ որ դրամական անձուկ պարագայի մը մէջ չեն գտնուիր տարեկան յիսուս դահ. տալու համար Բէ-բաշի: Անհարկի առարկութիւն ուրեմն: Ինչ տուինք որ ինչ սպասենք: Արդեօք մամանակը չէ՞ որ մեր ոյժը թափենք Բէ-բաշի յառաջդիմութեանը համար: Օգնենք անոր մեր գրիչով ու դրամով, պահելու համար զանկա իբրեւ մեր փառքն ու պարծանքը, անոր մատուցած ու մատուցանելիք բարոյական ու կրթական ծառայութիւնն ալ բնական չընելով:

Նոյն բանը, քիչ թէ շատ, կը պահանջէ մեզմէ Ա-Ե-Բէ-Բէ: Բէ-բաշի գործելու սահմանը տարբեր է եւ Ա-Ե-Բէ-Բէին ալ տարբեր: Երկուքն ալ իրենց մասնաւոր տեղը ունին մեր մէջ: Բէ-բաշի պաշտօնակ ջուրի աղբիւրները շատ վերերը կը գտնուին, ուր ամէն պապակող միտքեր չեն կարող հասնիլ, բայց Ա-Ե-Բէ-Բէի կենդանարար ջուրերը վարը հոփտին մէջ իրենց չըջնալ կ'ընեն, ուր խուռներամ ժողովուրդը անոնց կարօտը կը քայէ: Ա-Ե-Բէ-Բէ տարիներէ հետէ մոռտ գտած է հարուստին չընդ տունը եւ աղքատին պարզուկ խրճիթին մէջ: Ան գացած է մօտ միւլթարութեան կարօտ սգաւորին ու քաջալերութեան կարօտ յուսահատ մեղաւորին: Ո՞րքան շատեր այսօր իրենց ձեռքերը վեր պիտի առնեն ցոյց տալու համար թէ իրենց կեանքի յաջողութիւնները, իրենց երջանկութիւնը ու կեանքը միմիայն Ա-Ե-Բէ-Բէին ճշմարտութիւններուն կը պարտին: Դեռ շատ չեղաւ երբ գաւառին հեռաւոր ծայրերէն ձայն մը եկաւ մեզի խնդրող որ կարգ մը երէցներ յօդուածներ ու քարոզներ գրեն յաճախ: Աղքատ ու անհովիւ եկեղեցիներու ձայնն էր այն, որոնց միակ հովիւը ու բնակիչներն միակ քարոզիչը Ա-Ե-Բէ-Բէն է: Այսքան կարեւորութիւն ու ծառայութիւն ունեցող թերթի մը համար ինչ կ'ընենք մենք Հայ Աւետարանականներս, մենք՝ որ կանչուած ենք աւետարանողներ ըլլալու ու հետեւաբար աւետարանողներու մեր աջակցութիւնը տալու: Պիտի չխոստովանինք արդեօք Աստուծոյ առջեւ թէ դեռ պէտք եղածը ըրած չենք, եւ ընդհակառակը մեր անձնական հաշիւներուն համար, որովհետեւ անոր անօրինութեան այս կամ այն ինչ անդամին նեղացած ենք, զայն վարկաբեկ ընելու կ'աշխատինք: Վերջերս լրագրաց մէջ տեսնուած կարգ մը յօդուածներ, որոնք ուղղուած էին Ա-Ե-Բէ-Բէի, ճիշդ այդ հոգին կը կրէին իրենց մէջ: Տարակոյս չկայ որ մէկ

երկու յօդուածներ, որոնք երեւցան Ա-Ե-Բէ-Բէի մէջ, անկեղծաբար գրուած էին: Սակայն անոնցմէ զատ միւսները որոշ կերպով կը ցուցնէին թէ անձնական խնդրի մը շուրջը կը դառնային, որոնք ոչ թէ Ա-Ե-Բէ-Բէ շինելու ու կանգնելու, այլ դանկա կործանելու դիտումը ունէին: Հանրութիւնը պժգանօք նայեցաւ այդ յօդուածներուն վրայ: Յաւալի է որ դեռ քննադատելու կերպը ստոված չենք, դեռ քննադատութեան մէջ հանրութեան օգտակարը նկատի առնելու վարժուած չենք: Կը կարծենք որ քննադատել քննադատել կը նշանակէ, մէկ անխոհեմ հարուածով կտորել, փշրել, ու այսպէսով ընթերցողներու բազմութիւն մը վնասել: Արդեօք կը խորհին երբեք այն քննադատներ, որոնք նոյն իսկ աստուածաբանութենէ անտեղեակ քննադատել ձեռնարկեցին Ա-Ե-Բէ-Բէի աստուածաբանութիւնը, առանց զայն ձեռնհասնելու թողելու, թէ իրենց յօդուածներովը ո՞րքան աւելի վնասներու պատճառ եղան հասարակ ժողովուրդին մէջ, քան կարծեցեալ վնասները կարգ մը յօդուածներու որոնք երեւցան Ա-Ե-Բէ-Բէի մէջ: Լաւ գիտնանք թէ երբ Ա-Ե-Բէ-Բէ վարկաբեկ ընելու կ'աշխատինք, շատ մը եկեղեցիներ առանց քարոզչի կը թողունք ու շատ մըն ալ անմահ հոգիներ առանց հոգեկան պաշարի:

Ոչ, մեր Բէ-բաշի ու Ա-Ե-Բէ-Բէի հանդէպ վերաբերումը այսպէս ըլլալու չէ: Պէտք է փարինք մեր օրական թերթերուն եւ անոնց յառաջդիմութեանը համար աշխատինք ամենայն սիրով: Հանրութեան բարոյական եւ կրօնական օգտին առջեւ մեր Եօր մոռնալով բանալու ենք մեր քսակներուն բերանը լայն ու գործածելու ենք մեր գրիչները Բէ-բաշի եւ Ա-Ե-Բէ-Բէի քաջալերելու համար:

Պարտիզակ

Ս. Գ. ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

ԱԶԴ

ԺԱՄԱՆՅ ԿՍՄ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽԱՂԵՐ

(Զ. Տ. Ս. Փ-ԳԵԼԵՆ)

Սոյն գիրքը, որ բոլորովին նորութիւն մ'է մեր մէջ, կը հայթայթէ ձմրան երեկոյներու համար կարգ մը ընտանեկան անմեղ զրօսանքներ:

«Ժամանց»ը կը լրացնէ արդարեւ մեծ պէտք մը մեր մէջ, իւր օգտակարութեամբը եւ հաճելիութեամբը:

Անհրաժեշտ ամէն մարդու, անհրաժեշտ ամէն ընտանիքի:

Գինն է 5 դահ. կը գտնուի ամէն գրավաճառացիով եւ ի Պայպըլ Հաուս հեղինակին քով:

Քրիստ. Ե. Ընկերակցութեան աղօթքի ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը ժամը 9ին (Ը: Թ.) ի Բէսթ, Գուճգարիւ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Մայրաքաղաք. Վեհ. Սուլթանը Սերպիոյ Թագաւորին շնորհաւորական հեռագիր մը ղրկեց Ն. Վեհափառութեան Թագադրութեան առիթով եւ շնորհակալութեան հեռագիր մը ստացաւ : Սերպիոյ Օսմ. դեսպանը նոյն առիթով ուղերձ մը խօսելով երջանկութիւն մաղթած է Ն. Վեհափառութեան : — Այսուհետեւ գործով Պոլիս եկող զաւառացիներու ոչ նոր, ոչ ալ կորսուածի տեղ Օսմանիյէ թէզքէրէ պիտի տրուի լոկ թաղի Իմամներու իմուխապէրով : Այլ նախապէս պիտի քննուի թէ ուզողները արձանագրուած են իրենց ծննդավայրի մարդահամարի տուեալներուն մէջ : Սակայն ամուսնութեան եւ այս կարգի ստիպողական պարագաներու մէջ առժամայ փոփոխութիւններուն լրումէն ետքը եւ ենթակային ծննդավայրէն հասած պատասխանին վրայ պիտի յանձնուի խնդրուած Օսմանիյէ Թէզքէրէն : — Ետիգուլէի պարիսպները կայս. Թանգարանի վարչութեան ենթարկուեցան եւ անոնց այցելուներէն 100ական փարա պիտի առնուի : — Սէլանիկի կուսակալ Հասան Ֆէհմի փաշա Պետական խորհրդոյ քաղաքային ճիւղին անդամ անուանուեցաւ, Պետական խորհրդոյ քաղաքային ճիւղի անդամներէն Բէուֆ փաշա ալ Սէլանիկի կուսակալ : — Եգիպտոսի խորհրդը երեքշաբթի մայրաքաղաքս ժամանելով ուղղակի կայս. պալատ գնաց եւ պատիւ ունեցաւ Ն. Կ. Վեհափառութեան ներկայանալ :

Նահանգներ. Բոււնէլիի նահանգներուն քոմիսէրները եւ ոստիկանները պարտաւոր են մաքուր համազգեստ եւ ձեռնոց կրել : Պաշտօնական համազգեստ չհագնողները եւ ձեռնոց չդնողները պիտի պատժուին : — Անատոլիոյ երկաթուղիի ընկերութիւնը Կառավարութեան հետ կնքուած պայմանագրով մը արտօնուած է տարի մը խուզարկութիւններ կատարել : Պաղտատի չրջակայից նաւթի հանքերուն կարեւորութիւնը եւ ճութութիւնը ստուգելու եւ յետոյ անոնց շահագործման համար դիմում ընելու նպատակով : Սակայն եթէ ուրիշ ընկերութեան մը կողմէ աւելի նպատաւոր պայմաններ առաջարկուին, կայս. Կառավարութիւնը Անատոլիոյ ընկերութեան պիտի հաւանութեանէ կատարուած խուզարկութիւններուն ծախքը Իգթաս կ'ըսէ թէ Միջագետքի մէջ նաւթի 18

կարեւոր հանք կայ, որոնցմէ օգուտ չքաղուիր փոխադրութեան միջոցներու չգոյութեան պատճառով : — Գոնեա-Էրէյլիի գծին պաշտօնական բացումը Հոկ. 2/15ին տեղի պիտի ունենայ Տէօյլէ Պանքի տնօրէնին ներկայութեամբ Պերլինի սակարանին վարչութեան առաջարկուած է նոյն սակարանին մէջ պաշտօնապէս ընդունիլ Պաղտատի երկաթուղիին փոխառութեան (54,000,000 ֆրանք) պարտաւորութիւնը : — Գոնեայի կուսակալութեան հրամայուեցաւ դիւրութիւններ ընծայել Գերման հնագէտ Քարլ Միլի, որ դիտական ուղեւորութեան մը ձեռնարկած է նահանգին եւ Սպարթայի մէջ : — Պրուսայի Քիրմաթի գաւառակին չրջակայ ճահիճները ցամաքեցնելու եւ մշակելի հողի վերածելու մենաշնորհ խնդրուած է 35 տարւոյ պայմանաժամով : — Սամոսի մէջ վերջերս սառտիկ ցնցումներ զգացուած են : Անպատասպար 2,000ի չափ անձեր օգնութիւն կ'ընդունին : — Որոշուեցաւ Երուսաղէմի գաւառին մէջ գաւառակի կեդրոն ընել Պիր Իւս Սապա անուն տեղը, որ Սուրբ Գրոց մէջ յիշուած Բէրսաբէէն է : — Սէլանիկի մաքսային հասոյթը վերջին ութ տարիներուն մէջ 75,000 ոսկի աւելցած է : — Հայֆայի մասնագծին սկիզբը կոթող մը պիտի կանդնուի Վեհ. Սուլթանին ծննդեան տարեդարձին օրը : — Պասրայի նահանգին կուսակալ եւ զինուորական հրամանատար կարգուեցաւ Ֆէրիդ Մուլլիս փաշա : — Պաղտատի, Քեալմիի, Օմարայի, Մէմետիի, Սամուվայի, Տիլմուվայի, Հիզլարպատի, Հէյի, Պաղիանի, Հանէկիին եւ Զօրի գաւառներուն մէջ Սեպ. 14էն մինչեւ 24 հետախտի 312 դէպք եւ 230 մահ պատահած է, իսկ համաճարակին սկիզբէն ի վեր 9,129 դէպք եւ 8,116 մահ :

Այլեւայլ. Չեռնհաս պաշտօնարանը որոշեց որ Իմամները եւ Մուխթարները մարդահամարի գործողութենէն երեք օր առաջ ժողովրդին տեղեկութիւն տան ժողովրդին տրուելու պաշտօնադիրներուն վրայ : — Վիէննական թերթ մը կ'ըսէ թէ դրամատէրներու Գերման խմբակ մը Պոլսոյ եւ Քէօս-թէնճէի միջեւ հեռագրապարան մը գետեղելու մենաշնորհ ընդունած է : — Եւրոպական գործարաններու երկու ամիս պայմանաժամ տրուեցաւ, որպէս զի Օսմ. թղթադրոշմ փակցնեն խաղի թղթերու վրայ : Մինչեւ այն ատեն Օսմ. մաքսատուներն հաստեններուն վրայ որոշեալ թղթադրոշմը պիտի փակցուի առանց ծրարները բանալու : — Հարցման մը պատասխանուեցաւ պաշտօնապէս թէ Բէթիի, Օսմ. Պանքայի մասնաճիւղերուն եւ առեւտրական հաստատութիւններու Թրքահպատակ

պաշտօնեաներ 1318էն սկսեալ պարտաւոր են թէ-
մէթթիւի տուրք վճարել 300 դահէն աւելի ամսա-
կան կամ օրական առնողներ իրենց տարեթուակէն
300 դահ. պիտի տան եւ մնացեալ գումարէն ալ 40
առ հարիւր թէմէթթիւ պիտի վճարեն : — Րէժիի
Օգոս. ամսոյ հասոյթն է 198,000 ոսկի : Անց-
եալ տարի 216,000 եղած էր : — Կ'ըսուի թէ
չամիչը օգտակար է ժանտառենդէ, ինֆլուէնցայէ
եւ հնտախտէ վարակեալներուն : — Հնտախտը թէհ-
րան-թէպրիզի ճամբուն վրայ ալ ճարակած է : —
Նոր մարտանաւերու համար մատուցուած յատա-
կաձեւերուն մէջ Ամերիկեան Քրամի նաւագոր-
ծարանին կողմէ մատուցուածները հաւանութեան
արժանացած են : — Պուլկարիոյ իշխանապետու-
թիւնը Սոֆիայի շաքարի գործարանատէրերուն
իրաւունքները պաշտպանելու համար որոշած է
ծանր մաքսատուրքի ենթարկել ներածուած շա-
քարները :

Բողոք. Ժող. Կիլիկիոյ եկեղեցւոյ միութեան շըր-
ջանակին մէջ գտնուող եկեղեցիները անցեալ տա-
րի իրենց ամպիոններուն համար վճարած են 928
ոսկի, դպրոցներուն համար 693, եւ աւետարան-
չութեան համար 182 : — Ընթերցողներու ուշադ-
րութիւնը կը հրաւիրենք նոր հրատարակուած ձրի
տետրակներուն վրայ, որոնց ծանուցումը կը գրա-
նուի թերթիս ծածքին վրայ նշանակուած գիրքե-
րու կարգին մէջ :

Հայ Լաս. Ժող. Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը Կայս-
քաբահաճ հրամանագրի մը համաձայն մայրաքա-
ղաքս գալու միջոցին Իզմիրէ եւ Տարտանէլէ մաս-
նաւոր պատուիրակութիւններ ընդունեցաւ, որոնք
բարի գալուստ մաղթեցին Ն. Օծութեան : Շոգե-
նաւը երեքշաբթի առաւօտ ժամը 12ին քարափ
հասաւ, ուր Կաթողիկոսին ընդ առաջ եկած էին
Պատրիարքարանէ մասնաւոր պատուիրակութիւն
մը եւ տեղացի Հայ երեւելիներ : Ասոնք կառքով
ուղղակի Պատրիարքարան գացին : Քարափին վրայ
խոնուած բազմութիւնը ահագին էր : Կաթողի-
կոսը, երբ Պատրիարքարան հասաւ, նախ ուղ-
ղուեցաւ դէպի մայր եկեղեցի, ուր յատուկ բա-
րեմաղթութիւններ ըրաւ Վեհ. Սուլթանին արեւ-
շատութեան համար, յետոյ գնաց Երուսաղէմատան
մէջ իրեն համար յատկապէս պատրաստուած յարկի
Հոն, ինչպէս եւ Պատրիարքարանի մէջ երբ Պատ-
րիարք Հօր այցելութիւն տուաւ, բարի գալուստան
ուղերձներ խօսուեցան : Կէսօրէն ետեւ Պատրիարք
Հօր հետ Կայս. պալատ գնաց եւ իր հաւատար-
մական ու երախտագիտական զգացումներն յայտ-
նեց յոռո Կայս. գահոյից : Կ'ըսուի թէ Կաթողի-
կոսը սոյն այցելութեան առիթով Պատրիարքա-
րանի ուշադրութիւնը պիտի հրաւիրէ իր հօտին

եկեղեցական եւ դպրոցական կարօտութիւններուն
վրայ : — Յոյս կայ թէ ի յօտոյ Պատրիարքարան
պիտի յանձնուի Տ. Նիդիէ Դուրեան եպիսկոպոսի
Իզմիրի առաջնորդութեան պաշտօնը վաւերացնող
Կայս. հրովարտակը : Կ'ըսուի թէ եպիսկոպոսը ա-
ռանց ընդ երկար յապաղելու իր պաշտօնատե-
ղին պիտի փութայ : Իզմիրցիները իրենց դպրո-
ցական երեւմտացոյցին վրայ 200 ոսկիի յաւե-
լում մը ընելով կը ցուցնեն թէ փափաքող են
որ իրենց առաջնորդը մասնաւորապէս քաջալերէ
իրենց դպրոցը : — Կ'ըսուի թէ հանգուցեալ Մար-
տիրոս Թոգաթեանի հարստութիւնը 70,000 Անգլ.
ոսկի է : Հանգուցեալ ամուրի ըլլալով բոլոր իր
ունեցածը եղբայրներուն եւ յորիւրուն թողած է
եւ ոչինչ յատկացուցած է բարեօրական նպա-
տակներու : Ոմանք կը յուսան թէ ժառանգորդ-
ները բաժին պիտի հանեն բարենպատակ հաստա-
տութիւններու : Որչափ ցաւալի է որ այսքան
հարուստ մէկը բան մը չէ նաւիրած ինքնայօժար :
— Մահի արտօնութիւնը հանգուցեալ արտօնատէր
Կարապետ էֆ. Իւթիւճեանի որդի Տր. Երուանդ
Մասիսի փոխանցուեցաւ :

Կաթողիկ. Ժող. Կ. Պատրիարքի ընտրութեան հա-
մար մայրաքաղաքս եկած 17 եպիսկոպոսներէն 4ը
ընտրական գործողութենէն անմիջապէս ետեւ ի-
րենց տեղերը վերադարձած էին : Մնացեալ 13 ե-
պիսկոպոսներուն եւ քարտուղար Մալայեան վար-
դապետին Օսմանիյէ եւ Մէճիտիյէ պատուանշան-
ներ շնորհուեցան :

Ասեւորական հրապարակ. Սեպ. 24 (Ն. Տ.) Օ. Ռ. 100	
Ցուրէն, քաջը փր. Արտածման համար	30
Անատուլու կարծր	34-35
» ընտիր	Թրիէսթէ 109
Ալեք. պարկը, դահ. Ռուսական	83
Անատուլու գրքմա	68-74
Օտեսա (Ա)	93-96
Մարսիլիա	62-72
Գուրի, քաջը, փր. Անգղիական	107
Անատուլու	Ա. 27½-28
»	Բ. 25
»	Գ. 23-23½
Եգլորցի, քաջը	Ագլի, Գարահի-
Մարմարա	31
Իզմիր	28½-29
Թիֆլիզ, » դահ.	Սեւմուգ, 100 քաջը
Էնկիւրի, Եղգլատ	15-15½
Բուրք, քաջը, դահ.	Կիւնի, քաջը, փր.
Անատուլու գրքմա	6½-6¾
Գուրի, զոյգ թիթեղ	Սիւե-
Ռուս. Պոլսոյ համար	35
Դրամական. Սեպ. 16/29	
Օսմ. Միաց. Օ. Ռ.	92 34
Մէճիտիյէ	108 03
Մէթալիք	103 20
Մանր արծաթ	104 15
Ռուսիոյ բոլ	89 10
Բուրք, քաջը, դահ.	Սեւմուգ, 100 քաջը
Մէթալիք	103 20
Մանր արծաթ	104 15
Ռուսիոյ բոլ	89 10
Սեւմուգ, 100 քաջը	135-140
Սէլանիկ »	215-220
Կիւնի, քաջը, փր.	82½-83
Միւսին	»
Անատուլու	38-40
Բուրք, քաջը, դահ.	Սեւմուգ, 100 քաջը
Մէթալիք	103 20
Մանր արծաթ	104 15
Ռուսիոյ բոլ	89 10

ԱՐՏԱՔԻՆ

Պատերազմը. Թերթերը քանի մը օրէ ի վեր կը գուշակէին թէ ուրիշ մեծ ճակատամարտ մը տեղի պիտի ունենայ Մուգտէնի մօտ : Բայց դեռ տեղի չունեցաւ : Գրեթէ բոլոր Ճափոնական զօրքերը Թայցէ գետին հիւսիսակողմն են, կ'ըսուի : Իբր 25,000ը միայն կը մնան ի Լիաօեանկ : Մարաշխատ Օյամա իր բանակետող հաստատեց ի Ենթայ : Կը կարծուի թէ Ջօր. Քուրոփաթքին պիտի դիմադրէ ի Մուգտէն եւ պիտի չքաշուի դէպ ի Թիէլինկ, մինչեւ որ ուրիշ մեծ ճակատամարտ մը տեղի չունենայ : Մարաշխատ Օյամա յայտարարութիւն մը հրատարակելով իր զօրքերը յորդորեց պերագոյն ճիգ մը թափել յառաջիկայ ճակատամարտին մէջ, վասն զի պատերազմին վրայ վճռական ազդեցութիւն մը պիտի ունենայ : Ռուսերը պաշտպանողական ամուր գիրքեր կը պատրաստեն, Մուգտէնէ քանի մը մղոն դէպ հարաւ, արեւելքէ արեւմուտք հոսող Հունի հիւսիսային ափին վրայ : Դետին վրայ զինուորական երեք կամուրջ կայ, ամէնքն ալ հզօրապէս պաշտպանուած Ռուսերու ձեռամբ : Այդ գետը Թայցէէ աւելի լայն է եւ ուստի պաշտպանութեան աւելի լաւ գիծ մը կը ձեւացնէ : Չկարծուիր որ Ջօր. Քուրոփաթքին յարձակողականի ձեռնարկէ, եթէ իր բանակը թուական մեծ առաւելութիւն չունենայ թշնամիին վրայ : Առայժմ այդպիսի առաւելութեան յոյս չկայ, վասն զի անհնար է հաղորդակցութեան արդի միջոցներով 500,000 հօգինոց բանակ մը կերակրել : Ճափոնցիները պիտի ըլլան յարձակող, եւ ասոնք իրենց առաջուան ռազմավարութեան կը հետեւին : Այսինքն Ջօր. Քուրոքի ձեռնարկած է թշնամիին ձախ (արեւելեան) կողը դառնալ : Կարգ մը երկրորդական ընդհարումներ տեղի ունեցան, որոնց մէկուն մէջ Ռուս պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն՝ Ջօր. Պիլաքրինկ Ճափոնական յարձակում մը ետ մղեց երեք ժամու կռիւէ մը ետեւ, ուր Ճափոնցիներն ունեցան 800 մեռեալ եւ վիրաւոր եւ Ռուսերը 86 սպանեալ եւ 270 վիրաւոր : Ճափոնցիները կը տեղեկագրեն փոքրիկ ընդհարում մը, որ տեղի ունեցած է ի Սան-Հունկ-Քու, Մուգտէնի հարաւարեւելեան կողմը, ուր վանեցին Ռուսերը, որոնք դաշտին վրայ 19 մեռեալ թողուցին : Յառաջիկայ ճակատամարտին իրեւ նախապատրաստութիւն ժողովրդին մէկ մասը, մեծագոյն մասամբ կիներ ու տղաք, Մուգտէնէ դուրս կը հանուին : Յուրան սկսաւ, եւ Ռուս իշխանութիւնները տաք պահող հազուատի մասին անպատրաստ կը գտնուին հանդէպ իրենց զօրաց, որոնք Ձինական խորագ եւ կօշիկ կը հագնին : Ճափոնցիները աւելի տեղեկութիւն կու տան իրենց Լիաօեանկի գրաւումներուն վրայ : Կը յիշեն ի մասնաւորի մեծաքանակ արմատիք, քարիւղ եւ շաքար : Անոնք փութով կը նորոգեն երկաթուղին, որ հաւանօրէն շաքարէ մը պիտի բանի մինչեւ Լիաօեանկ : Այս մեծապէս պիտի զիւրացնէ պաշարի եւ պիտոյքի առաքումը : Լիաօեանկի Ձինացիներէն 94 հօգի մեռան եւ 300 հօգի վիրաւորուեցան : Վերջինները կը դարձանուին միափոխարկան հիւանդանոցներու մէջ, որոնց 2,000 եէն տուաւ Ջօր. Ֆուլքուշիմա : Ջօր. Օրլով, որ Լիաօեանկի ճակատամարտին մէջ 5րդ զօրաբաժնին կը հրամայէր եւ որու անձարակութեան կը վերագրէ Ջօր. Քուրոփաթքին իր պարտութիւնը, պաշտօնանկ ըլլալով Սը. Փեթըրսպուրկ կանչուեցաւ : Ռուսական երկրորդ բանակ մը պիտի կազմուի Վինայի զինուորական շրջանակին հրամանատար Ջօր. Կրիֆէնպէրկի առաջնորդութեամբ : Չարը հետեւեալ նամակը գրեց Ջօր. Կրիֆէնպէրկի . « Չարը, նկատելով որ Ճափոնցիները յամառութեամբ կ'աշխատին յառաջ վարել պատերազմը, նկատելով նաեւ անոնց զինուորական բարձր յատկութիւնները, հարկ դատեց մեծապէս աւելցնել Ռուս պատերազմիկները, որպէս զի՝ որչափ կարելի է՝ շուտ ձեռք բերուի կարեւոր յաջողութիւն մը : Բայց որովհետեւ կարելի չէ կարի շատ զօրքեր մէկ բանակի մէջ կառավարել եւ առանց անպատեհութեան զանոնք ի ռազմ վարել, Չարը որոշեց զինուորները երկու բանակի բաժնել, մէկուն հրամանատարութիւնը Ջօր. Քուրոփաթքինի թողլով եւ միւսին հրամանատարութեան Կրիֆէնպէրկի զօրավարը կոչելով : Կը ծանուցուի թէ այս երկրորդ բանակը 150 000 զօրքէ պիտի բաղկանայ եւ Դեկտի վերջերը պատրաստ պիտի ըլլայ պատերազմի դաշտը երթալու :

Փորթ Արթիւրի նոր յարձակումը, որու համար գրեթէ երեք շաքարէ ի վեր պատրաստութիւն կը տեսնէին Ճափոնցիները, Սեպ. 19ին սկսաւ : Թոկօ եւ Քամիմուրա ծովակալներուն նաւախումբերը բուռն թնդանօթաձգութեամբ ոյժ տուին այդ յարձակման : Ամսոյս 19էն մինչեւ 21՝ կարեւոր յառաջդիմութիւն ըրին Ճափոնցիները քանի մը կարեւոր գիրքեր գրաւելով : Հետագրի մը համաձայն 6, ուրիշի մը համաձայն 9, ամբողջ գրաւուած է : Դարձեալ ուրիշի մը համաձայն Ճափոնցիները գրաւած են բոլոր արտաքին ամրոցները, ամրութիւններու ներքին գէն ալ 3 ամրոց : Գրաւ-

ուածներէն մին է Քուրդփաթըին ամրոցը, որ ջրուղին կը պաշտպանէր: Ուրիշ մը էթէշան ամրոցն է, որ նաեւ շատ կարեւոր էր քաղաքին պաշտպանութեան համար: Հեռագրի մը համաձայն Ճափոնական կորուստը կը հաշուուի 9,000, Ռուսականը 3,000: Ամրոցները վերստին գրաւելու համար Ռուսերու բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելան: Զիֆուէ հասած լուրի մը համաձայն էթէշանի բոլոր պահակազօրքերը սպաննուած են: Զօր. Շթոսէլ դարձեալ մերժած է անձնատուութեան առաջարկ մը: Ֆուրնիէի հեռագիր մը կարծիք կը յայտնէ թէ Փորթ Արթըրը զեռ կրնայ երկար ժամանակ դիմանալ, վասն զի պաշարի եւ ռազմանիւթի նոր մթերք մը ընդունած է: Սակայն նոյն հեռագիրը կը ծանուցանէ թէ Ճափոնի մէջ վհատութեան ընդհանուր զգացում մը կայ, որ յայտնի է թէ գոյութիւն չունի: Աւելի հաւանական է Վիէնայի զինուորական հեղինակութիւններուն կարծիքը, որու համաձայն բերդաքաղաքը չէ կարող ընդ երկար դիմադրել Ճափոնի ցամաքային եւ ծովային ոյժերուն համախումբը: յարձակման: Վատիվոսթոքի նաւախումբը կազմող երեք յաճանաւերը նորոգուած եւ նաւահանգիստէն մեկնած են, կ'ըսուի: Ռուսական թէրէտ յաճանաւը, որ նաեւ կը քննէ պատերազմական արգելուած նիւթ փնտնելու համար, ուղեց լաւ փալմասի Սպանիական նաւահանգստին մէջ ածուխ առնել, բայց տեղային իշխանութիւնները թոյլ չտուին: Ռուս կառավարութիւնը պաշտօնական լուր առաւ թէ Սան Ֆրանչիսքօի առջեւ լինա եւ Սայկոնի առջեւ Տէնա գետաբախ եղած են: Նորագոյն հեռագիրներու համաձայն, Փորթ Արթըրի ռմբակոծումը գիշեր ցերեկ կը շարունակէ առանց ընդհատման: Ռմբակոծումը կեդրոնացած է ներքին ամրութիւններու վերջին գծին վրայ: Ճափոնցի ականահատներ արդէն իսկ քանի մը հարիւր եարտա միայն հետու են ամրութիւններէն: Զօր. Շթոսէլ անձնատուութեան աւրիշ առաջարկ մ'ալ մերժած է եւ ըսած է. Ճափոնցիներուն թէ, եթէ այսպիսի առաջարկ բերող ուրիշ պատգամաւոր մ'ալ գայ, հրացանի պիտի բռնուի: Ճափոնցիները կ'ըսեն թէ Փորթ Արթըրի պահակազօրաց պաշարը սպառելու մօտ է: Բերդին խոշոր թնդանօթները վար առնուած են եւ հրետանիները կը գործածուին ուղղակի յարձակման համար միայն, որ կը նշանակէ ռազմանիւթի նաւազուլութիւն:

Այեւայլ: Անցեալ չորեքշաբթի տեղի ունեցաւ Սերպիոյ ֆեթրօ թագաւորին թագադրութիւնը: Հանդէսն երկուշաբթի իրիկունս սկսաւ պաշտօնա-

կան ունկնդրութեամբ մը, զոր թագաւորը շնորհեց տէրութիւններու ներկայացուցիչներուն: Երեքշաբթի արքայական թագը եւ զինանշանները պալատէն մայր եկեղեցի փոխադրուեցան թափօրով մը, որ քաղաքին զիսաւոր փողոցներէն անցաւ: Զորեքշաբթի պարզուեցաւ օդը որ կ'սպառնար անձրեւել, եւ արարողութիւնը կատարուեցաւ նպաստաւոր պայմաններու մէջ: Պալատէն թագաւորին մեկնումը ծանուցուեցաւ 101 թնդանօթի արձակմամբ: Ն. Վեհափառութիւնը ձի հեծած էր, աջ կողմէն կ'երթար ձիով Մոնթենեկրօի Տանիւր դահաժառանգ իշխանը, ձախ կողմէն երկու որդիները դարձեալ ձիով: Մայր եկեղեցիին մէջ Ն. Վեհափառութեան ընդառաջ ելաւ մետրապօլիտը եպիսկոպոսներու եւ քահանաներու ընկերակցութեամբ: Թագաւորն իր գահուն վրայ բազմելէ ետեւ կորագաց իր հաւատոյ դաւանութիւնը, որմէ ետեւ մետրապօլիտը հազցուց թագադրութեան վերապիտին: Ապա թագաւորն ընդունեցաւ թագը Վարչապետին ձեռքէն, մականն ու գունդն ալ ուրիշ երկու բարձրաստիճան պաշտօնատարներու ձեռքէն: Արարողութիւնն էն էն ետեւ թափօրը վերադարձաւ դղեակը, ուր թագաւորն ընդունեցաւ զեսպանական մարմինն եւ ուրիշներու շնորհաւորութիւնները: Վեհաւոր սաստիկ բորբոքած է: Կ'ըսուի թէ 10 տարիէ ի վեր այսքան չէր բորբոքած: Արեւմտեան հրաբխաբանը սոսկալի պայթումով փլած կորած է: Դիշերն ի բուն հրաշէկ ժայռի ահագին բեկորներ կ'արձակէ 1,000 ոտք բարձրութեամբ: Դէպ անոր գագաթը տանող երկաթուղին փլչելու վտանգի մէջ է: Ռումանիոյ թագաւորը եւ թագուհին Վիէնա կանգ առին եւ ընդունուեցան Աւստրիոյ Կայսրէն, որ շքանդան մը տուաւ իրենց ի պատիւ: Կ'ըսուի թէ Ռուսիոյ հունձքը հիմա իր միջինին հաւասարեցաւ, ձմրան ցորենի բերքը սովորականէն քիչ մը քիչ եւ զարնանը քիչ մը աւելի ըլլալով: Գերմանական Հարաւային Ափրիկէէ հասած պաշտօնական նորագոյն հեռագիրներուն համաձայն Հէրէրօններու դէմ Գերմանական արշաւանքը գոհացուցիչ ընթացք մը չունի, եւ Գերմանիոյ մէջ հանրութիւնը մտահոգ է կացութեան մասին: Ամերիկայի Թէնէսի նահանգին մէջ Նիւ Մարքէթի մօտերը կառախումբի ընդհարում մը տեղի ունեցաւ եւ 54 անձեր մեռան եւ 120 անձեր վիրաւորուեցան: Շատին ապաքինումն անյուսալի է:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱՅՈՒ ՓՈՅԱՅԱՆ

Յիմնանճրար եօգուշու Ամերիգան խան

ՄԻՍԻՈՆԱՐԱԿԱՆ ԳԻՐԻՔԵՐ

Յատուկ ուշադրութիւն կը հրաւիրենք հետեւեալ գիրքերուն վրայ՝ որոնք կը ծախուին մեծ զեղով:

Թիւ 871 Բէտհաուսի Անգղիերէնէ Թուրքերէն բառ-գիրքը: Էջ 827: Կաշեկազմը 95 եւ լաթակազմը (թիւ 872) 80 դահ.:

Թիւ 873 Բէտհաուսի Թուրքերէնէ Անգղիերէն բառ-գիրքը: Էջ 2,224: Կաշեկազմը 180 եւ լաթակազմը (թիւ 874) 160 դահ.:

Այս բառագիրքերուն թէ՛ Անգղիերէնէ Թուրքերէնը եւ թէ՛ Թուրքերէնէ Անգղիերէնը այս անգամ միեւնոյն մեծութիւնով եւ ձեւով կազմուած են:

Թիւ 754 a ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ, Ման Ա.

Թիւ 754 b ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ, Ման Բ.

Առաջին եւ երկրորդ մասերը զատ զատ, պարզ կազմ, Յական դահ.: Երկու մասերը մէկտեղ, պարզ կազմ, 5 դահ., ընտիր կազմ 6 դահ.: Կը ծախուին Կ. Պոլիս Ամէրիգան խան: Այս գիրքերուն Տաճկերէն ալ կը գտնուի:

Թիւ 621 Մեկնութիւն չորից Աւետարանաց (924 էջ), լաթակազմը 15, կաշեկազմը 18 դահ.:

Թիւ 623 Մեկնութիւն Գործ. — Բ Կորնթացիս (523 էջ), լաթակազմը 9, կաշեկազմը 11 դահ.:

Թիւ 625 Մեկնութիւն թղթոյն առ Գաղատացիս — Յայտնութիւն (774 էջ), լաթակազմը 12, կաշեկազմը 15 դահ.:

Երեք հատորը մէկտեղ, այսինքն թիւ 621, 623, 625, գին լաթակազմ 30 դահ., եւ թիւ 622, 624, 626, կաշեկազմ 40 դահ.:

Թիւ 628 Բառարան Սբ. Դրոց (635 էջ), գին 15 դահ.:

Թիւ 703 Դրամապաշտութիւն Եւ Ուրիշ Բարոյներ (Տօք. Ուոչպըրնի): Թղթակազմը 5 եւ լաթակազմը 8 դահ.:

Թիւ 735 Աշխարհագրութիւն (Փրոֆ. Մանիսաճեանի), Դին 14 դահ.:

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՀԱՅ-

ՏԱՃԿԵՐԷՆ ՁՐԻ ՏԵՏՐԱԿՆԵՐ

Թիւ 48 Երեւակայութեան մեղքեր:

» 49 Տէրունական աղօթքը իբրեւ կանոն Բրիտոնէական կենցաղի:

» 50 Վրանին ցիցերը կորսնցնող մարդը:

» 51 Յիսուսի նայինք:

» 153 Պօլ չէյլեր:

» 154 Խրիսթիան 'էօմր ու անյազընա գանուըն Նիսպէթիստէ օլան Բապպըն տու'ապը:

» 155 Չատրըրն գաղղլարընը զայպէտէն ատէմ:

» 156 Կիթ քէնտին իչիւն քիրազ ալ:

» 157 Յիսուսըն խաչ իւզէրիստէ օէյլէտիյի եէտի քէլամար:

Գաւառներէն զիմեւ առ Մր. Ու. Ու. Փիթ,

ի Պայպըլ Հառուս, Կ. պոլիս:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԹՈՒՐԿԻՈՅ ԳՈՒԼԷՃ, ԱՅՆԹԱՊ

Հաստատութիւնս ունի մէկէ մինչեւ եօթը տարի տեւող դասընթացքներ Բրիտոնէական կրօնքի, բնագիտութեան, չափագիտութեան, կենսաբանութեան, պատմութեան, իմաստասիրութեան, տնտեսագիտութեան, Օսմաներէնի, Հայերէնի, Անգղիերէնի, Ֆրանսերէնի, Նոր կտակարանի Յունարէնի եւ երաժշտութեան: Տարեթոշակն է 9 եւ 10 ոսկի Օսմ.: Յայտագիրներ կը ղրկուին ձրի, երբ խնդրուին Տնօրէնութենէն:

Յառաջիկայ տարեշրջանը կ'օկօի Սեպ. 14ին: Բոլոր ուսանողները ներկայ գտնուելու են այդ օրը կամ այդ օրէն առաջ: Նորեկ եւ «պայմանեալ» կամ միւսանգամ քննելի ուսանողներ իրենց քննութիւններն աւարտելու են՝ դասաւանդութիւնները չօկսած:

ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑ

Ի ՊՐՈՒՍԱ

Հետեւեալ նուէրները ընդունած ենք ջերմազին շնորհակալութեամբ. Տօք. Տ. Էօմիւրեան էֆ. իր հարսանեաց առթիւ 40, Լ. Աթմանսեան էֆ. 10, Վարդան էֆ. Մելքոնեան 40, Պատ. Թ. Բէնտիկեան, օրց. 67, Ինքը 13, Յովհ. էֆ. Գուրեան, Սէօլէօզ օրց. 76, Ինքը 32, Գանձանակէն 80, Վաճառումէ 30, Արտաշ բանտարկեալ 10, Հաճի Պ. Տիարպէքիրեան էֆ. 1 ոչխար, Տիկ. Կ. Կիւմիւշեան 1 զառնուկ, Լ. Աթմանսեան էֆ. 5, Որբանոց այցելողներէ Տօք. Յ. Տէր Ստեփանեան էֆ. 540, Տօք. Նազգաչեան էֆ. 54 եւ Ս. Սողոմէեան էֆ. 10: Մանտա Բօսթ անձանօթ 97½, Մր. Ճըտտ 42, Վեր. Թ. Ասլանեանի ձեռամբ Խարբերդ 270, այսինքն «Ուղեցոյց»ի համար, Յառուրթիւն էֆ. Գազանճեան 216, Նոյն գրքին համար Յակոբ էֆ. Սահակեան 20 եւ դարձեալ Նոյն գրքին համար Վեր. Թ. Ասլանեան 34, Վեր. Ա. Ամիրխանեանի ձեռամբ 281, Տէր եւ Տիկ. Թանտըրճեան 94, Յովհ. Ալիքսանեան էֆ. Ատաբաղար 140, այսինքն Թէոֆիլ էֆ. Ներկարարեան Խասգալ 80, Յով. Պարութճեան էֆ. անդ 20, Մ. Պօղիկեան էֆ. անդ 20, Կար. Մրիալեան էֆ. անդ 10, Ետուարտ էֆ. Ներկարարեան անդ 10, Լ. Նալպանդեան էֆ. Ենիճէ Օրց. 50, Վեր. Պ. Գալայճեան Իչմէ «Ուղեցոյց»ի հատոյթ 60:

	Դ.:	Է.:
Նախորդ գումար	23,417	35
Ներկայ գումար	2,041	10
Համագումար	25,459	5

Մեր Հանրագիտական օրոցոց 1905ի, ռեզնոցս եւ ԲԻԲԼԻՈԹԵՆ ԶԵԿԱՎԱՐԻ յուզիչ իրական պատմութիւնն հրատարակուած են, հաճեցէք զնել զայնս եւ նպաստել Հաստատութեանս, որոյ 31րդ տարեշրջան սկսած ենք 50 որբերով: Յաջորդ ամսոյ համար չունինք հրատարակելի ու եւ է նուէր եթէ չստանանք:

ՏԵՐԵՆՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԴԵՄ ԵՒ ԿԵՆԱՅ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՕՐԹՇ ՊՐԻԹԻՇ ԷՆՏ ՄԷՐՔԸՆԹԱՅԼ

ԴՐԱՄԱԳԻՈՒՆ Անգղ. Ոսկի 3,000,000
 ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ » » 16,378,774
 ՀԱՍՈՅԹ 1902
 ՏՄՐԻՈՅ » » 3,628,617

ՆՕՐՏՇԸՐՆ ԷՇՈՒՐԸՆՍ

ԴՐԱՄԱԳԻՈՒՆ Անգղ. Ոսկի 3,000,000
 ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ » » 6,227,900
 ՀԱՍՈՅԹ 1902
 ՏՄՐԻՈՅ » » 1,447,400

Ընկերութիւնքս իրենց Կ. պոլսոյ միացեալ Գործակալութեան միջոցաւ կը ստանձնեն ամէն կարգի ապահովագրութիւններ ընդդէմ Հրդեհի, աւելի օգտակար եւ աւելի դիւրագոյն սակերով քան ուրիշ ամէն ընկերութեանց սակերը, բաղադրաբար այն բացարձակ ապահովութեան շուրջ կ'ընծայեն իրենց գրամագլխոց մեծութեամբ եւ իրենց պահեստի միջերեալ զուամարներուն ստուարութեամբ: Նաեւ իբր ապացոյց իրենց հաստատութեան միայն Հրդեհի ճիւղին համար մինչեւ ցարդ տուած վճարին 39,500,000 Անգղ. ոսկին կ'անցնի:

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

“ՄԱՐԻԹԻՄ”

ԴՐԱՄԱԳԻՈՒՆ Անգղ. ոսկի 500,000

ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ Անգղ. ոսկի 140,000

Ընկերութիւնը կ'ապահովագրէ շողեմաւոր եւ առագաստանաւոր մէջի ապրանքները եւ զրամածրարները խիստ օգտակար պայմանաւ: Գնոց եւ այլոց վրայ տեղեկութիւն առնուլ ուղղութիւնը կը հրաւիրուին դիմել Ղալաթիա Մէհմէտ Ալի փաշա խան, գետնայարկի թիւ 21 եւ 22 սենեակները, առ ԳԱՌՆԻԿ Յ. ՄԵՐՈՒԲԵԱՆ, Գործակալ Կ. պոլսոյ վերոյիշեալ երեք Ընկերութեանց:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԵՐԱՇԽԱՌԵԱԼ ԺԱՄԱՑՈՑՅՆԵՐ

Նիքի, արծաթ եւ ոսկեպատ
 WALTHAM եւ ELGIN

հուշակաւոր ցործարաններու:

Ժամագործական գործիք եւ պիտոյք,

Անգղիական զմելի, մկրատ եւ ածելի:

ԵՓՐԵՄԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

114. Թարազըլար փողոց եւ

3. Այնաճըլար փողոցի անկիւն, Կ. պոլսոյ:

Գաւառներէ ընդունուած յանձնարարութիւնք ճշգրիտ եւ փութով կը կատարուին:

Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԵՒ Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ վաճառատան թէ՛ պատրաստ եւ թէ՛ օր ըստ օրէ հասնող Հնդկական, Սէյլանի, Զինի եւ Ճաւայի թէյները իրենց թարմութեամբ եւ հոտով կրնան ամէնէն զժուարհաճներն իսկ գոհացնել: Ուղղակի վաճառատանս եղած յանձնարարութիւններ փութով եւ խնամով կը կատարուին:

Հասցե.— Կ. Եաւրուեան եւ Յ. Իսագուլեան
 Թիւ 10, Ճէլալ պէյ խան, Կ. Պոլսոյ:

ԼԱՆՔՍԻՐ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿ.

Դրամագլուխ 12,000,000 Անգղ. ոսկի

Անգղ. Ապահովագրական Ընկ. հրդեհի եւ կենաց, «ՐՈՅԸԼ» ընկերութեան հետ ձուլուած:

Հրդեհի դէմ կ'ապահովագրէ ամէն տեսակ ստացուածներ քարուկիր եւ փայտաշէն, կարասի եւ ապրանքներ, եւն., եւն.:

ԼԱՆՔՍԻՐ Ընկ. միշտ նշանաւոր եղած է ամէն վնաս անմիջապէս եւ արդարութեամբ հատուցանելով, իր ահագին գրամագլուխը

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ԱՆԳԸ. ՈՍԿԻ

բացարձակ ապահովութիւն կ'երաշխաւորէ իր ապահովագրեալներուն:

ՏՆՕՐԷՆ ՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻՎԵՐՓՈՒԼ.
 ԼՈՆՏՈՆ.

4 North John St.
 28 Lombard St. E. C.

Փոխ գործակալութիւններ Թուրքիոյ զվաւոր քաղաքներուն մէջ:

Ընդհանուր գործակալներ ի Կ. պոլսոյ

BOND, SELLAR & Co.

(Պոնտ, Սէլլըր եւ Ընկ.)

4, 5 Բիւլեղ Թիւնէլ խան, Ղալաթիա